

సాహితీ

తల్లావజ్రుల శివశంకరశాస్త్రి సంపాదించినది

మొ
ద
టి
బ
ర్
ల
ము

క
డి
బ
ర్
ల
ము

సా హి తీ స మి తి
తే నా లి :: ౧౯౨౦

చందా రూపాయిన్నర

సంచిక పావలా

విషయ సూచిక

మొదటిసంవత్సరము: ఆఱవసంచిక

పోయినవగ (కథ) కొడవటిగంటి వెంకట సుబ్బయ్య	౨౧౭
‘తరంగమాలిక’ నుండి (పద్యములు) పెద్దిభట్ల పూర్ణ శర్మ	౨౨౪
మాధవీకంకణము (నవల) రమేశ చంద్రదత్తు: త. శివశంకర శాస్త్రి	౨౨౫
నీరోపాట (గీతము) నోరి నరసింహం	౨౪౧
చిత్రీకాణము (కథ) తి. వీర రాఘవస్వామి	౨౪౨
కవిదానిద్యము (పద్యములు) విద్యార్థి, శతావధాని, కోవలైకామేశ్వరరావు	౨౪౭
గాలిపాటు (కథ) చింతా దీక్షితులు, బి. ఎ. ఎల్. టి.	౨౪౮

‘సాహితీ’ సంవత్సరమునకు ఆఱవసంచికలు.

సంవత్సరపుచందా పోష్టేజిఫో రూపాయిన్నర.

ఇందలి కథలలో పాత్రీములు కేవల కల్పితములు.

కథలు, వ్యాసములు, పద్యములు సంపాదకునిచేరి సంపాదించును.

చిరునామా మారినప్పుడు చందాదారులు మాకు తెలుపవలెను.

బహుమానములు

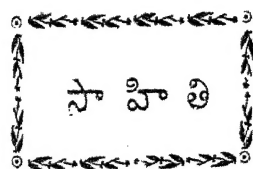
ప్రతిబుధులను నొక్కొక బహుమానము ‘సాహితీ’ చదువువారి కిచ్చుచుందును. విశేషములు ఆయాసంచికలో చూడవచ్చును. ఏవోతుక్కువస్తువులుగాక ద్రవ్యరూపమైన బహుమానములే యిత్తుము.

ఏజెంట్లు కావలెను

‘సాహితీ’ కి ఛందాదారులను చేర్చుటకు ఏజెంట్లు కావలెను.

విశేషములు తెలిసికొనుటకై క్రిందిచిరునామాకు వ్రాయవలెను.

సభాపతి, సాహితీ సమితి, తెనాలి

పోయిననగ

కొ. వెంకటసుబ్బయ్య

౧

“అయ్యో బావా, గులాబిపువ్వు పో కోసుకువెళ్ళాను!” అని కలకస్కి కనుగా నటించు రామారావు న, పెగ పొదలో దూతి ఆకులో దాగి కరి మళించుచున్న పూవుల కలు నెదకు చూడెను. అత డామె మాటవినగా నే పొదకుండి చప్పుచున్న ఆమెయొద్ద కేసెను. పోరగా పోరగా వాళ్ళ బాబు అంటులేచ్చి వేసినాడు. చేతులుకాయ లు గాయనట్లు తాను నీళ్ళుపోసి పెంచినది. ఎప్పుడు మొగ్గ కొడగునాయని ప్రతిదినము చిగుళ్ళన్నిటి విప్పిచూచు చుండెడిది. ఇదే మొదటిపువ్వు, ఇదే దొంగలు అపహరించినాడు.

“నిన్న సాయంకాలము చూశానే!” అని అతడు కొంత ఆశ్చర్యముతో బలికెను.

“నేనూ చూశాను. చక్కగా నా చేతి మీదిగా కోసుకుందామనుకున్నా ఎవళ్ళ మొహానో పెట్టుకున్నాడు!,, రామారావు కొంచెము మందహాసము

చేసెను. అది చూచి కమల ముఖము వికసింప, “అ’ నువ్వే కోశావు, ఎక్కడ దాచావో చెప్పు,, అని అతని చొక్కా పట్టి లాగసాగినది. అతడామెచేతిని తన రెండు చేతులతో బట్టుకొని వత్తుచు, “ఎందుకూ, నవ్వుతున్నాననా? నేనుకోయి కీడు. కోస్తేకోశానని చెప్పనా!,, అనిపలికెను.

కమల మొగము విన్నబోయెను. తన చేయిమెల్లగావదల్చుకుని ఆమె గులాబి తొడిమెను స్పృశించుచు కన్నులనీరు గార్చజొచ్చెను.

వార్యురను ప్రేమ వల్లిక అతి దృఢముగా పెనవైచినది. మొదట మొదట కమల బావయొడిలో గూర్చుని మాటలు చెప్పుచుండేదే, కాని ఇప్పు డిప్పుడు కొంచెము యావనోదయము గుఱున్నకొలది నతనితో నంత చనవుగా ప్రవర్తించుటలేదు. రామారావును ఆమె యభిప్రాయ మెఱిగి మెలగుచుండెను. కాని ఇప్పు డామెదీనముఖమును జూచి అత డూరకుండలేక యేదియో చెప్పబోయెను. ఇంతలో నెవ్వరో పెను కనుండి వీలించిరి.

“ఏమిటండి చిన్నబాబుగారూ, అమ్మాయిగారి పూవుకోసి దాచిపెట్టి పైగా ఓదాడుస్తున్నాడు?”—అవచ్చినది దాసి.

ఇంతకు ముందు ప్రేమ పూరితములయి యున్న అతని కన్నులనుండి అంతలో నగ్నిస్ఫులింగములు వెలువడెను “ఇదుగో సుబ్బీ, ఇలాటి మాటలంటే నేనూరుకోను—”

“ఊరుకోక పోతే,” అని మెల్లగా, “డిరెట్టు కోండి!”

“ఏమిటి!”

౨

వెంకటేశ్వర్లుగారు బహుసమర్థులు. అన్ని విషయములలోను. ఆయనకూడా అలాగే తరుచుగా అనుకొనుచుండుదు. పుట్టినది బాహ్యణ వంశమైనను, చేసే వృత్తి, మాట్లాడే మాటలు, చేసే ఆలోచనలు, అన్నియు పక్కాకోమటిలాగుననే. ప్రపంచమున ఏవస్తువుతోను ఆయన కవసరములేదు డబ్బే కావలెను. ఒక వరహా ఇచ్చే మాట యున్నచో ఒకచేయి కొనికొని రెండవ చేయి బాపగలడు. ఆయనకు ఒక్కతే కూతురు, కమల, చాలా చక్కనిది. పూర్వజన్మనుకృతమువల్ల ఆమెకు తండ్రి పోలిక రాలేదు. సౌందర్యమునకు తోడును గణసంపన్నతకూడ కలదు. ఆకారణముచేత పరమలోభియగు తండ్రిప్రేమకు అంతగా నామె పాత్రురాలు కాలేదు.

కమలకు మేనరికమున్నది. వెంకటేశ్వర్లుగారి చెల్లెలి కుమారుడు. రామారావు. పిల్లవాడు అందగాడే. చదువులో తెలివితేటలు కలవాడే కాని ఆస్తి ఎక్కువగాలేదు. పైగా ఎన్నటికైనా పోలీసు ఇన్స్పెక్టరు పని చేయవలెనని సంకల్పమట. దగవర్తకమున్న ఒక్కమంట యట. వెంకటేశ్వర్లుగారు చాలా ఆదోశవలో పడినారు పిల్లను ఇల్లా మావద్దా అని. వేరే ఇంకొక సంబంధమున్నది. చదువు సంధ్యలులేవు. లేక పోయినను కావలసినంత ఆస్తి ఉన్నది. బాగా టక్కు టమార విద్యలలో గడితేరిన వాడు కుట్టవాడు. తమ వ్యాపారములో మిక్కిలి సహాయ భూతుడు కాగలడు. వాని కిచ్చిన బాగుండునని యున్నది వెంకటేశ్వర్లుగారికి.

ఇట్లుండ రామారావు తల్లి కాలధర్మము నొందెను. కుమారుని మూడవ యేటనే యామె భర్తను గోలుపోయెను. అప్పటి నుండి ఆడుదయైనను మిగుల సమర్థతతో వ్యవహారములు చూచుకొనుచు కొడుకును వృద్ధిలోకి దెచ్చెను. ఎన్ని చిక్కులు పడుచున్నను వెంకటేశ్వర్లుగారు మాత్రము చెల్లెలికి ఏసాయమును జేసినవారుకారు. ఆమెయు పౌరుషము వహించి ఆతనినేదియు కోరలేదు. సంబంధము చేసికొనుట విషయములో కూడ అన్నవచ్చి బ్రతిమాలిననే చేసికొందు పని ఆమె యనుచుండెను. అదియే దొడ్డ దీపన యని అన్నగారు లోలోన సంకల్పించుచుండిరి.

చెల్లలి చావువల్ల వెంకటేశ్వర్లు
గారి నెత్తిమీద పీడుగు పడ్డట్టుయినది.
తనకంటే మేనల్లున కాళ్ళ బంధువులు
లేరు. ఏకాకిగా పిల్లవానిని విడిచినచో
చాలా అపయశమును బంధునిరోధ
మును కలుగునట్లు తోచెను కావున
అయిన చేయునదిలేక దైవమును నోటి
కివచ్చి నల్లెల్ల తట్టుచు బోయి మేల్లుని
మెల్లగా నోదాచి తన వద్దకు తెచ్చు
కొనెను. కాని కొంత ఆలోచనమీద
ఇది మేలే యని ఆయన తలచెను. రా
మారావు చిన్నవాడగుట వల్ల అతని
ఆస్తి కాపాడు భారము తన యందుం
డును. మేనల్లుని నేలగైన వంచినచో
ముందు ముందు చాలా లాభమున్నది.

ఇప్పుడు వెంకటేశ్వర్లుగారి జర్తక
వ్యాపారమునందు రామారావు జీతము
బట్టెనులేని గుమాస్తా!

3

“అమ్మా, నాగరం ఎక్కడ పెట్టావు?”

కమల ఇవతల గదిలో సోఫాపై ప
రుండిబాల నాగమ్మ కళ్ళ చుమవుకొను
చుండెను. తల్లి మాట ఆమె వినలేదు.

“అమ్మా!”

“అ”

“నాగరం ఎక్కడ పెట్టావు?”

“చంచువా పెట్టెలోనే.”

“లేడే!”

“ఏమై పోతుండేమిటి? తిన్నగా
చూడు.”

“చూశాను, కనబడలేదు”

“ఏమో, అక్కడే పెట్టాను.”

“ఇలారా”

“ఎందుకు?”

“రా, చెబుతాను.”

“అబ్బ, ఎందుకే?”

“రమ్మంటూంటే?”

“డో”

కమల వినుగుతో పుస్తకము నేల
కుకొట్టి పరుగెత్తివెళ్ళి తల్లిదగ్గరనిలి
చెను. “డో, ఎందుకమ్మా?”

“ఏదీచూడు, పెట్టెలోలేదు.”

“డోను, డో” అని కమల పెట్టెలో
వస్తువులన్ని తీసి అటునిటు పారవైచి
గబగబవెతకసాగెను. నగలేదు!

నిజముగాలేదు; తల్లి, కూతురు
ఎన్నిసార్లు వెతకినను కనబడలేదు.

“నేను ఇక్కడే పెట్టానమ్మా!”

అని వీలితో పెట్టెసూరుగులో పొడు
చుచు కమల చూపించెను.

“ఏమైపోతుండే, ఎవరు వస్తారే!”

కమల గుండెలు తటతట కొట్టుకొ
నసాగెను. ఆమె ఒక సంగతిచూచినది.
దూరము దూరించిన కొలది మౌన
యము చెడరిపోవుచుండెను. తల్లితో
చెప్పుచునా వద్దాయని ఆమెమనస్సు
కలవల కడసాగినది. ఇరువురును కొం
తసేపు ఆలోచించుచు నిలుచుండిరి.

తుదకు కమల మెల్లగా తల్లి దగ్గర
కుచేరి మెడలో పట్టెడ సవరించుచు,
“అమ్మా, బాబుతోచెప్పనని మాట
యిస్తే ఒక సంగతి చెప్పుతాను” అనెను
“ఏమిటి?”

“ఇందాక బావ నాగరం తీసిచూస్తున్నాడు. దొడ్లోకి వెళ్లుతూచూశాను. మళ్ళీ ఇంట్లోకి వచ్చేసరికి బాపకనబడలేదు; ఎక్కడికో వెళ్ళాడు. ఒకవేళ ఎందుకై నా తీసుకెళ్ళాడేమో కనుక్కో...,”

“ఏమి ఈమాత్రాని? మాటనేను వినకూడనివాడనా?; అనుచు వెంకటేశ్వర్లుగారు గదిలో ప్రవేశించి కమలగుండెలు పగిలిపోయెను

“నేనంతా విన్నాను. మీరాదొంగ వస్తే మాటాడ కూడదు. తెలిసిందా?;”

౪

నగపోయినందుకు వెంకటేశ్వర్లుగారికి అంత ఎక్కువ చింతగానుండెనని చెప్ప జాలము. దానిని పారివేసుకొన్నందుకు ఆదాఖమితయు ఆయన భార్యచే. తిరిగి దానిని ఆయన ఎన్నటికిని చేయించి ఈయబోడు. కావున అది యున్నను లేకపోయినను ఆయన కొకటే. కాని రామారావుపై పూర్తిగా కోపము వ్రజ్వరిల్లుచుండెను. మేనల్లుడు చౌర్యము చేసినాడా యనుశంక వారి కెంతమాత్రమునులేదు. వానిని తనవద్ద నుంచుకొనవలెనన్న ప్రథమ సంకల్పమును అంతజయ ప్రదముగా కొనసాగుటలేదు. రామారావు తన ఆస్తివిషయమై ఒడేపడే కనుగొనుచు బహుజాగరూకత కనబఱచుచుండెను. వైగా తనకు విద్యకొన సాగింపుమని మేననూమను చాలా బలవంత

పెట్టుచుండును. అరిగువలన వెంకటేశ్వర్లుగారికి మేనల్లికిపై లౌకిక సంబంధమును పేమకూడ గతించి వానికి త్వరలో ఉద్వాసన జెప్పుటయే శ్రేయస్కరముగా దోచుచుండెను. ఇట్టి సమయమున సీతగ పోయినది. ఇప్పుడు దురాగ్రహ కరవశుడై యజమాని కర్తవ్యము నాలోచించుచు మేనల్లునిరాకకై వేచియుండెను.

కొంతసేపునకు అపరాధి పాకిట నెవరితోడనో మాటాడుచున్నట్లు వినవచ్చెను. ఆతడు లోనికి రాగానే వానితో నెట్లు సంభాషింపవలెనో ఎట్లు దూషింపవలెనో అన్నియు నిరూపించుకొనుచు వెంకటేశ్వర్లుగారు తయారుగా నుండిరి. రామారావు మాటాడుట ఆగిపోయెను. కొంతసేపటికి ఎవరో తన గది వంకకు వచ్చుచున్నట్లు చప్పుడయ్యెను. వెంకటేశ్వర్లుగారిముఖ గ్నికురియ దొడగినది. ఆయన గుమ్మమునైపు వీపుతీప్పి కూర్చుండెను. గది తలుపు తెఱచుకొని ఎవరో మెల్లగా లోపలబ్రవేశించిరి. అపర దూర్వాస్తునివలె యజమానుడు చివ్వునలేచి తిరిగి చూచెను. అది దాసి!

“ఏమి, ఎందుకు వచ్చావు? ప్రొద్దుటినుంచి ఎక్కడి వెళ్ళావు?”

దాసి చేతిలోని కాగితము తటతట కొట్టుకొనుచుండెను. ఆమె పృత్యుత్తరమియలేదు.

“ఏమిటా కాగితము?” అని ఆయన చేయిచూచెను.

దాసి వినయ పూర్వకముగా దాని నందిచ్చెను. చూడగా నది వదిరూపాయల నోటు!

“ఎక్కడిదిది నీకు?” అని యజమాని గద్దించి అడిగెను.

దాసి నిలువెల్ల కంపిండును. డెను, అది తడవుకొనుచు “చిన్న బాబుగారు సామీ, వాకట్లో ఎవరో కంసాలి లాగున్నాడు ఆయనతో మాట్లాడుతూజేబులో కాగితాలు తీసుకోవడంబో ఇది క్రింద పడిందండి. నేను బోటలో మొక్కలకు నీళ్ళుపోస్తూ చూశాను, నా మీ. వాడు తీసుకుంటారను కున్నాను తీసుకోకుండానే వెళ్ళిపోయారు. నేను వాకట్లోకి వెళ్ళే సరికి వీధి మలుపుతిరిగి పోయారు కామోల్పు కనబడలేదు. ఏంకాగితమో అని తెచ్చాను సామీ!” అని పోత్యత్తర మిచ్చెను.

రామారావు జేబులో కదిరూపాయలనోటు! ఎక్కడనుండి వచ్చింది? ఇట్టి వింతెన్ని కలవు! అవును, నగవిషయమున ఇక ననుమానపడ నవసరము లేదు.

“సరే. నీవు వెళ్ళు. వాకట్లోనే ఉండి రామారావు రాగానే సరాసరి నా దగ్గరకు రమ్మని చెప్పు. పో!”

గి

“రామారావుగారూ, తమరు చాలాపెద్దమనుష్యులు. ఇలాదయచేయండి తమ ఆస్తి విషయమై చాలా ఆదుర్దా పడుతున్నారు. ఇదుగో జమా ఖర్చు

లెక్క అంతా తేదీ వారీగా వేసి ఉంచాను. మైనారిటీ వెళ్ళి పోతుంది గనుక తమకు శ్రద్ధగా ఆస్తి వప్పుజెప్పుకొని తమ ముఠాకి వేగచేయవచ్చును. ఈనాటి మీ చర్యతో మనసంబంధ బాంధవ్యములన్నీ అంతరించినవి!”

రామారావు నిర్భాంతపోయెను. ఆ దయ మాత్రమే కమలజ్యో కొంచె మధికముగా సంసకూడి యుండెను.

“నీవు వట్టి అమాయకునివలె నటించి నవసములేదు. కమలచెప్పినది నేను విన్నాను.”

“కమలచెప్పినదా నేకుతప్పుచేశానని?,”

“కమల ఎందుకు చెప్పుతుంది? దాసి చూచింది.”

“దాసి ఐరమ దుర్మార్గురాలు!,, రామారావు మొగము నెత్తుకు కండ్ల అయ్యెను. దాసి అప్పు డచ్చటనున్నచో దానిహాటలు దక్కియుండవు. రెండునిముసములు నిశ్శబ్దముగా గడచెను.

“మాషయ్యా, నే నే మనకూడనిపించెయ్యలేదు. కమలను పిల్చిమట్టి అడగవచ్చును. మొదటనుంచీ నాకాశగొలుపడం చేతనేనలాటి భావముంచాను కాని లేకపోతే—,,

“అవును. మొదటినుంచీ నాధన మిస్తావని నీకాశగొలుపుతున్నాను. చాలా విము. దానిమీద నీ కంత్తప్రేమగలిగినందుకు నాకు ఎంతో సంతోషము!,,

“సిధనమెవ్వరికి కావలె?,,

“నాకూతురు నగలు మాత్రము కావలె..

“అప్పీ వద్దు తీసుకో...
 “నుండే నీవు జాగ్రత్త పడుతూంటే
 నాకెక్కడ అనకాశము?,,
 “నాకెందుకు?,,
 “ఇవ్వాళ నాగరమెందుకు కావలసి
 వచ్చింది?,,
 “ఏమి నాగరం?,,

‘ఇదా’ నీవు చదువాపెట్టికో
 నుంచి తీసుకుని జేబులో వేసుకున్నది,,
 రామారావు మొగము వెలవెల
 యెరు, అతడు తడదడుచు, “నాగర
 ము పోయిందా?,, అనెను.
 ‘అట్టే పోలేదు. కంసాలివద్ద ఉండ
 వచ్చును,,

“నాకేమీ అర్థము కావడంలేదు.”
 “అవును ఎలా? కావడం! కాని
 నీకాగితాలనుంచి ఈనోటుబానివడింది,
 ఇది నా కర్ణ మవుతుంది.”

“నాకాగితాల్లో ఇది ఎక్కడిది?”
 “నీకే తెలియాలె, వీధి గుమ్మంలో
 పడితేసుబ్బితెచ్చి గుచ్చింది.” రామా
 రావు దాని కోసము చూచెను. కాని
 అదిలేదు “ఇదంతా సర్వఅబద్ధం!”

“నీవు పెట్టెలో నాగరం తీసినది
 కూడా అబద్ధమేనా?”

“కాదు. చందువా మూత తెరిచి
 ఉంటే వెళ్ళిచూశాను. నాగరం కనబడి
 తే తీసి-చూచి మళ్ళీ పెట్టివేసినాను.”

“నీవుచాలా బుద్ధిమంతుడవు, నిన్ను
 పోలీసుకు వప్పుజెప్పుక ఊరికే పంప
 డమేను హూపకారము ఇక వెళ్ళిపో”

రామారావు హృదయమున బల్లె

ము గుచ్చినట్లయ్యెను: అతడు మేన
 మామవంక కఠినమేగాజూచి అనెను,
 “మీగుచాలా పొరబడుతున్నారు.
 ఇంతకాలము నుంచీ—”

“అధిక ప్రసంగముచేయకు. నను”
 వెంకటేశ్వర్లు గారి కఠస్వరము అతి
 కఠోరముగా నుండెను. రామారావు
 శరీరమాపద మస్తకము మండిపోజొ
 చ్చెను. “ఎక్కటికై నానీవు దీనికి పరితపి
 స్తావు! అవి అతడు అశ్శుటముగా బెద
 రించుచు కమలకోసమైన నాగర చట్టు
 ని ఇలువెడలిపోయెను. వెనుక నెవ్వరో
 చల్లగా వచ్చిన శబ్దమయ్యెను. కాని
 అది సు తిరిగి చూడలేదు

౬

ఒకనాటి ఉదయమున వెంకటేశ్వర్లు
 గారు గదిలో పచారుచేయుచు దీర్ఘ
 లోచనలో మునిగి యుండిరి. కమలకు
 పెండ్లి యీడువచ్చినది. వరుని విషయ
 మున నేదియు పాలుపోవుట లేదు.
 ఇంటిలో భార్య భర్తలకు నిత్యమును
 జగడమే. ఇక కమల విచారమునకు
 మేరయేలేదు. బావ పేరు ఉచ్చరించు
 టకైన నింటిలో వీలులేదు. అతని కూ
 ర్చి వార్తకూడ తెలియుటలేదు. ఎక్క
 డనున్నాడో, తనను ఎక్కడైన తలచు
 కొనుచో లేదో, పెండ్లి చేసుకొనెనేమో!
 ఆమె కన్నులనుండి అశ్రువు లేక ధార
 గా ప్రవహించుచుండెను. అతని దప్ప
 ఇతరుని పెండ్లియాడవలసి వచ్చినచో
 ఆత్మహత్య చేసుకొనుటకు ఆమె లో

లోన నిద్రకలుగు కొనుచుండెను.

రామా రావ్రుప్తె. చార్యమూరోపింప బసినను ఆమె మాత్రో మది నమ్మలేదు. నగ వస్త్రేపోయినదో పని మీశ్వర న కెఱుక. తన బావ అలాటి పని చేసియుండదని ఆమె నిశ్చయము. అతని కష్టము లకన్నిటికి తానే కారణమని ఎల్లప్పుడు గొను నిందితుకొనుచుండును కాని ఎప్పుటికైన అతడు అనవరాధిగ బయలు వెడలును ఆమె కొక పిచ్చి నమ్మక ముమాడ కలదు.

అనాడు యజమాని పంబాధమును శ్చేయించుటకు ఉన్యక్తుడగుచుండెను. ఇంతలో ఎవ్వరో తలుపు దట్టిరి. తలుపు తెరిచగా పోలీసు ఇన్స్పెక్టరుగారు పోవేశించిరి.

“సాహుకారుగానూ, మీదాసియెక్కడయ్యా?”

“ఎవరు నుబ్బియేనా? ఎందుకండీ?”
“ఎందుకైతే మీకెందుకు? ఇలా వేగిరం పిలిపించుడి.”

దానివచ్చెను. మెటన ఇన్స్పెక్టరుగారు దానిచేతులకు చల్లగా సంకెలు తగిలించిరి. అది పెద్దపెట్టున బొబ్బలి డుచు గొల్లున నేడువసాగెను. కాని పోలీసు బెత్తము దాని నోరుమూసినది. ఇన్స్పెక్టరుగారు యజమానివంక దిరిగి “ఏమయ్యా దిగాలపడి చూస్తారు? ఇలాటి ధగిడిల మాట విని రత్నంవంటి మేనల్లుణ్ణి వెళ్ళగొట్టారుకానూ. ఇదిగో మీనగ. ఇక తృప్తిపొందండి!” అని చూపిరి.

“ఏమిటి?” వెంకటేశ్వరుగారి సం తోషమునకును ఆశ్చర్యమునకును మేర లేదు. “మీకెక్కడ దొరికింది ఇది? నుబ్బినెదుకు ఖయిదుచేశారు? నాకే మీబోధపడవలెదు,” అన్నాడు.

“పెద్దపెద్ద వ్యవహారాలు చేస్తారు, ఏమిటయ్యా మీ తెలివి తేటలు! ఈముండు కింనాలివాడితో ఏకమై నాగరంకొట్టేసి రామాగావు జేబులోదని నోటు తెచ్చి మీకిచ్చింది! రామా రావ్రవచ్చి తనకు జరిగిన వరాధివా మాతో చెప్పుకుంటే మెల్లిగా కూపీతీసి నోరీలంతా వైకిలాగాం. నగ అప్పుడే మీకివ్వడానికి ఏటులేను. విచారణ జరగాలె. మీకు సమర్థు నస్తాయెండి,” అని ఇన్స్పెక్టరుగారు వెళ్లుటకు సిద్ధమైరి.

“చిత్త్ర. చాలా తెలివితక్కువ పని చేశాను”

“మెల్లిగా అంటారే?”
“చిత్త్ర చిత్త్ర. ఇంతకూ మేమదృష్టవంతులము. మహావీరులు దయ చేశాను కనుక మా మర్యాద దక్కింది. మావాడు ఎక్కడవున్నాడండి?”

“మాయింట్లో ఉన్నాడు. ఇకమియింటికి రాడట.”

“మాప్రాప్తం. నెలవునమస్కారం”
“ఈవంకరదణ్ణాలకేమివచ్చెలే,” అనుకొనుచు ఇన్స్పెక్టరుగారు దానిని పై వనుకు ఈడ్చుకొని పోయిరి.

2

“ఎదుకుకమలా, నవ్వుతున్నావు?”
“ఒకమాట జ్ఞాపకం వచ్చింది.”

“ఏమీ టామాట?”

“చెప్పను.”

“చెప్పవూ?”

“చెప్పతా చెప్పతా. ఉండండి. మరీ పెండ్లి మాట మాటాడడానికి మా బాబు మీయింటికి వస్తే, మీరు, “ఎవరావచ్చేది? ముందువీధిలోకి వెళ్ళి” అంటూ కేకవేశారట కాదా?”

“నేను కలగన్నా నాయేం పెండ్లి మాటమీద వచ్చాడని? చోరీట స్త్రీవస్త్రే నా వెతకడానికి వస్తున్నాడనుకున్నాను”

“ఏలాగై నా మామగారు కదా, అలా—”

“మామగారు కాదు దోమగారు! ఇక

ముందు ఆయన మాట సత్తబోకు.”

“అబ్బాయి, మీయింటిలో వచ్చి ఉండు మా అమ్మాయిని ఇస్తాము” అంటే, “నేను మీయింటికి కాను, పిల్లని వద్దల చుకొన్నారా తీసుకువచ్చి ఇక్కడ దిగద్దండి” అన్నారట కాదా? మేమంత తీసివేసి ఉన్నామా యేం మీముందు?” అని చిరునవ్వుతో అన్నది.

“ఇదిగో పిల్లా! నవ్వులాట కాదు సుమా! ఈతడవ మీ నాయన పేరు ఎత్తావంటే నీళ్ళు పుట్టింటికి తగిలేసి ఇక ఈ జన్మకు తీసుకురాను”

“నద్దు. ఇక మాట్లాడితే అప్పు డండి!”

“తరంగమాలిక” నుండి

పెద్దిభట్ల పూర్ణశర్మ

ప్రేయసీ, కంట తిక్కిరిస్తూ పెట్టునెడల

మోము విన్నదనబును బూనునెడల

ఇచ్చయ్యుడు చెయ్యట కేదినాడు [బ్ర
ప్రకృతియంతయు ఘోరాంధ్యబంధురం

నామనోరంజనీ, విను నీముఖమ్ము

స్మితమధురభాషణములు వర్షించుచున్న

అలలపైఁ దేలియాడెడి హంసరీతి

నామనం బోలలాడు నానందజలధి!

౨

కష్టములబాడఁ గాంచి వెక్కిరించుభువిని

ఖయలై కోలుపోవును రున్నబలము

దుఃఖపడినను కష్టముల్ తొలఁగించనవు!

కష్టములలోన పుట్టువు గారవివాద

మోమునను మందహాసంబుఁబూని వాని
తేజిపాట విలోకింపఁ బాటిపోవు!

నానొసట వాసిలేవు చింతాక్షరములు!

ఎన్నికష్టాలు వచ్చి నన్నేమి చేయు?

చలము బలమును విడక నశ్చలతనిలుతు

అతులవృష్టి ప్రకంఠనోద్ధతుల కోర్పు

గండలైలాంతరస్థ వృక్షంబువైలా.

మాధవీకంకణము

౨౭

క్రొన్నిరోజులు క్రయాణము చేసినతరువాత బస్వంతసింగు వైస్యము ఆగ్రానగరము చేరెను. బోరంగజేబు పరాక్రమమునకుమితలేను; వానితో బహిరంగయధ్యక్షుడు చేయుట బస్వంత సింగునకు పాధ్యముకాదు. కాబట్టి యతఁడు తరుణమునకు కేచియుండెను. బోరంగజేబు పరమశ్రేష్ఠువు విప్రస్థాపమున ఆగ్రానగరము ప్రవేశించెను.

యమునాదికోధము, అగ్రానగరపు రామణి యకమును గాంచి, యెవరుముగ్గులు కావలెను? క్షేత్రతలా వినిర్మితము, ఆభూర్వ క్షిబ్బభివ్రము, అన్వితమునకుతామహా సాయంకాలమున నాకాశమందు చిత్రవపునలెఁ గన్నట్లుచుండెను. దానికి నల్లంకల చక్కనిబాటలు, ఆరామములు, కేశాకూపులు. పార్వ్యమున నల్లని యమునానది యుండుట. ఆగ్రాదుగ్రము పెద్దది. దానినడుమ తెల్లరాతిలి గట్టిన చక్కనిమోతించునీరు, దివాకొఖాన్, దివాకొఆస్, రంగమహల్, షీషమహలు నున్నవి.

ప్రసిద్ధమైన మయూరసింహాసనమున నేడు బోరంగజేబు పాదుషా ఉపవేణించి యున్నాడు. ప్రాసాదపు శ్వేత స్తంభపంక్తి మిక్కిలి శోభావంతమైయుండెను. ఎఱ్ఱనిచాందినిండి పుష్పదామములతోపాటు మణిమాణిక్యములు వేలాడుచుండెను. ప్రాభాతిక కాంతిస్ఫుర్వచే నామణులభగభగ లాడుచుండెను. నల్లంకల మహారాజులు, రాజులు, ఉన్మూరహులు, మన్వభదారులు, భారతవర్షమున నగ్రగణ్యులగు వీరులు, ధనవంతులు, పూజ్యులు నగువారు నేడు రాజప్రాసాదమున స్వర్ణోకము గావించినారు!

ఆప్రాసాదమునెదుట వికాలశిలీరము సంస్థాపితమై యుండెను. దానికినాల్గువైపుల వెండికంబములు ప్రకాశించుచుండెను. వైభాగముననెఱ్ఱని వస్త్రము, లోపల మచిలిపట్టణముచీటిలు, నిజమైన పుష్పములవలె భ్రమగలిగించు పూవులు చిత్రించిన చీటి గుడ్డలు పార్వ్యమునందు నుండెను. నేలపై తివాచిలు పఱచియుండెను. అందు నేసిన పూలు నడచుచుండి భ్రాంతి గల్గించుచుండెను.

[౨౯]

దాని కావలినుండి దుర్గప్రాకారమునవలకు విజయస్వజములు, పుష్పమాలికలును మనోహరముగా నుండెను. వైనికులు శ్రేణీబద్ధులై, విజయవాక్యములతో నెల్లర టతానామము గల్గించుచుండిరి. లేచె నీరండబో భటుల బందూపలు తేలేతలే లాడుచుండెను. దుర్గప్రాకారములపై అంగేస్తే, ఘరానీ, డచ్చి వైనికులు పెద్దపెద్ద ఫిరంగులను పేల్చుచుండిరి. రత్నగర్భయగు భారతవర్షమునందలి రత్నములను సంగ్రహించుటకు వారలు బహుదూరదేశములనుండి వచ్చియుండిరి. జీతములు పుష్పకౌసుచున్నవారు చక్రకర్తవిజయమును నేడు ప్రకటించుచుండిరి. దుర్గము వెలసలను, నగరవీధులందును, ఘట్టములయందు, గృహములయందును, ద్వారములందు, యమునాతీరమునందు జనులు గుంపులుగుంపులుగాఁ గూడియుండిరి, వారు మంచుమస్తులనుదాల్చి యెల్లదై విహరించుచుండిరి.

ప్రాచీనాచారము చొప్పున బోరంగజేబు బంగారముతో తులయాగెను; తరువాత ప్రధానులగు ముస్మురాహులుగూడ తులయాగిరి రాజులు, మన్వభదారులు మొదలగువారు ఒక్కొక్కరుగా సువర్ణమును, ముత్యములను, వజ్రములను కానుకగానొసంగి, పాదుషాను సంతృప్తిచేసిరి.

అటుతరువాత యావనోన్మత్తలు, పౌఢలు, లోకమోహినులు నగు వారంగనలు ఆపూర్వవృత్త్య సంగీతాదులచే సభాసదుల హృదయములను ముగ్ధములుచేసిరి. పెద్దపెద్ద ఉన్మూరహుల యింద్లబో వివాహము లగుపక్షమున నాట్యాంగనలు సంగీత నృత్యానికమునకుఁ బోవుచుందురు. మాహజహాన్ చక్రవర్తి వారిని తన సన్నిధి నుంచి కొని సన్మానించుచు, జేగముల మేడలకుఁగూడ దీసికొని పోవుచుండువాఁడు. కాని, ఇంద్రియశుభవరాజుఖండ బోరంగజేబువారంగనలను తన దద్దరకుఁగూడ రానిచ్చువాడు కాడు. అయినను, అపండుగు రోజున భోగశ్రీలుగూడనాదరము నొందిరి.

౨౮౧

తరువాత దుర్గమునకు తూర్పుదిక్కున, అనగా యమునాతీరమున మల్లయుద్ధము, ఖడ్గయుద్ధము మొదలగు నానావిధయుద్ధములు జరుగసాగెను. అంతఃపురము వైభాగమునుండి తేగములు చూచుటకు వీలుగా ఆప్రదేశమున పోరాటములు జరుగును. చివరకు రెండు మత్తగజములపోరు ప్రారంభమయ్యెను, మధ్యప్రదేశమున రమారమి రెండు మూరల యెత్తుగల మట్టిగొడయుండెను. దానికి రెండువైపులనుండి రెండు మగపుత్రేనుగులు మావటివాండ్రు నడపుచుండ పోరునకు దీక్షానెను. యమునానది కిరుప్రక్కలనున్న జనులు సవిస్మయముగా చాలనే షీభయంకర యుద్ధము ననలోకించిరి. తొండముల దెబ్బలతోను, దంతాఘాతములతోను రెండుమూతంగముల శరీరములు జడ్డరితము లయ్యెను. ఒక్కొక్క యేనుగున కిద్దఱు పాలట లుండిరి. ఒకదాని వైమావటిను క్రిందబడి యేనుగుకాళ్ల తొక్కిడిచే మరణించెను. రెండవదాని వైమావట కూడ నదేవిధముగా బడి తన హస్తము వియోగగొట్టుకొనెను. మిగిలిన దీను లిరువురు తీవ్రతాళ విడిచి, యేనుగులచే యుద్ధము చేయుచుచుండిరి. భార్యాపుత్రుల కడ కడసారిలెత్తు తీసికొని, ధనలోభముచే వారు వచ్చియుండిరి. తరువాత గొంతనేపటి కొక మూతంగము రెండవదాని నోడించి, మట్టిగోడ దుమికి, దాని వెంటఁ బడెను. వానిని విడిపించుటకయి జనులు తోటలు మొదలగు బాణగుంచు కాల్య విసరిరి. కాని, క్రోధోన్మత్త మాతంగము దానిచే డొంతి నొందక రెండవదాని వెంటఁ బరుగెత్తుచుండెను. తుదకు పరాజితమైన గజము యమునలో దుమికి, ఈది యావలివడ్డుచే రెను క్రోవల నొకరిద్దరు ఎదురుపడినవారు మృతినొందిరి.

ఈసేతుకను జూచి నరేంద్రుడు మెల్లమెల్లన యమునాపులినునకుఁ జెనెను. ముఖ్యప్రజానౌకము కావించి యతఁ డొక కమనీయ రృక్షములమున కేయించెను. అది మనోహర ప్రదేశము. విశాల తమాలవృక్షములు నూర్యకిరణములను నివారించుచుండెను. చెట్లొమ్మలపై నొకటి రెండు పక్షులు దినకరతాపముచే బడలి, మృదుస్వరమున కూతకములు సేయుచుండెను. చేయచెట్లప్రక్కన పోతగోరి యుండెను. అది యచ్చటచ్చట బ్రద్రల పోయినది.

రావి మొదలగు చెట్లు, తీగలు దానిపై మొలచి యున్నవి. దానికొకతైపున పారసీభావలో ఈయగ్నిచ్చు నక్షత్రములు చెక్కబడి యున్నవి. “బంధూ, నాపేరు తెలియవలసిన యక్కఱయేమి? లోకములో నేను దురదృష్టవంతురాలను, దీనురాలను, నీవును దీనుడవయినపక్షమున నాశోసము బాష్పకణము విడుపుము.” చల్లనిగాలి యాప్రదేశమును మఱిత కీతలముగ జేయుచుండెను. నరేంద్రునకు త్వరలో నిద్రాపట్టెను. అతఁ డెంతకాలము నిదురించెనో సరిగాచెప్పటకు వీలులేదు. నిద్రలో నరేంద్రుఁ డొకవీంత కల గాంచెను. గోరిమండి యొకప్రాణి బ్రతికి వచ్చిఁ ట్లుండెను. ఆమె యవన రమణి. ఆమె ముఖము పాలిపోయియుండెను; ఆమె కన్నులు లోపలికి పీకుకొనిపోయి యుండెను; శరీరము ఊణము; సమస్తావయవములు దుఃఖము నూచించుచుండెను. గోరిమండి గీతము నామెపఱచుచున్నట్లుండెను. విచారవ్యంజక గీతారవముచే నరేంద్రుని ముగిళిత నేత్రములనుండి యశ్శుభిం దువులు రాలెను. ఆమె వెంటనేయంగొక గీత మారంభించెను. నరేంద్రునకా గీతము నూతనముగాదు. ఆకంతద్వని దీనురాలు జలేఖా దని స్పష్టమయ్యెను. నిజముగా జలేఖా గోరిపై గూరుచుండి విషాదగీతము పాడుచుండెను.

నరేంద్రునకు మెలకువవచ్చెను. నలుదిక్కులు నాతఁడుకలయఁజూచెను. ఎవ్వరు కనబడలేదు. నూక్యుండ ప్రస్తుంచెను. సంధ్యాలులాటమున నొకటి నక్షత్రము తళితకీలాడుచుండెను. సాంధ్యులతము మెల్లమెల్లనవీచుచు, మృదులగానముసేయుచుండెను. తమనాజలము సంజవేమిగులనీలముగాఁ బ్రవహించుచుండెను.

నరేంద్రుఁడొక్కర్వపడెను జలేఖాగీతిక నిది వఱకాతఁడు నాల్గుసారులు స్వప్నావస్థలో వినియుండెను. నరేంద్రుని హృదయము జలేఖావైపు మొగ్గినదా? అంతనాతఁడు తనహృదయమున పరిశోధించి చూచెను: అంతరంగము హేమలతామయము! జలేఖా మానుషికాదా? దేవకన్యయా? అట్లయినచో మనమృగిణిపేరు వాంఛింపనేల? ఆలోచనలో మునిగి నరేంద్రుడు గోరికడకుఁ బోయెను. అచ్చటనిజముగా జలేఖా నిలిచియుండెను. ఆమెక్షీణశరీరమును పొండుర ముఖమును జూడనమాధిలోనుండియామె బయటికి వచ్చినట్లే

యామె శరీరమందలి రక్తము ముఖమున కెక్కు నేత్ర, క్రమణి, లలాట, కంఠము లొక్కచెట్టన నెఱుఁగఁబడును. అంతి శిశువుముగ నే కదవనందులము పొందుకురమయ్యెను; దేహము కంఠమునొండొక జోచ్చెను, పూజమునుండి స్వేదబిందులు రాఁలెను.

తైవలని భయముతో హేమను బట్టుకొనెను హేమలత కొంచెము కాంతి నొందిన పిమ్మట తైవలని గంభీరస్వరమున నిట్లునెను:

“హేమా, నిన్ను నెను చెల్లెలికంటె ఎక్కువగా ప్రేమించినాను. నేను నరేంద్రునకుఁ గనబడక, నామాట విని యింటికి నను. నీవు నన్ను సోదరికంటె ఎక్కువగా ప్రేమించువు; నాయీమాట విని, యింటికి నను. నీవు చిన్నదానవు; నీవునన్ను నీకే తెలియదు. నరేంద్రునితో నీవు సుఖపించిన యెవల ఏమిచిక్కు సంభవించునో దేవున కెఱుఁక!”

అవనత వదనయై హేమలత చాలతడవు నేల వంకఁ జూడసాగెను. కందోయిననుండి యొకటి రెండుబొమ్మములు స్వచ్ఛసికతాతలమున రాలి యదృశ్యమయ్యెను. అంత నామె మెంక మెత్తెను; అప్పుడు దుడ్డొగచిన్నము లేమూతము లేవు; ఆమె ముఖము నిర్మలము, కాంతము, స్థిరమునై యుండెను; నేత్రమున మూత్ర ముక్రమము కూడుకొని యుండెను.

హేమలత తైవలని జూచి యిట్లునెను: “వది నా నీవు ప్రాణాశ్రితువు; నన్ను విశ్వసించ వుండ వద్దు. అనుదినము నీవు నా కన్నె ధర్మములు బోధించినావో; నేను వానిని మఱవలేదు. వది నా, నేను విశ్వాసు పూతుకురాలను గాను. నేడు దేవతారాధనము చేసి, యాభుజ్యభూమిపై నిలిచి ఈ పవిత్ర దేవాలయమున విశ్వాసము విడువను. నాకుబోధానదేవతయైనభర్తవన్ను ప్రేమించుచుండగా నాజీవితపు ధననిధి యగు వారి విశ్వాస పూత కురాలు కానేరను. వది నా, నాయెడ ననుమానము నలదు; నన్ను దుర్మార్గు రాలనిగా నెంచవద్దు. నీవు నన్ను తప్ప దలంచినచో ఈలా కమున ఈదీసురాలి నెవరు ప్రేమించురు!”

హేమలత కన్నులనుండి నీరు జలజల కాటి ముఖము వడిపెను.

అప్పుడొకై తైవల మవను కాంత మయ్యెను. ఆమె హేమ శక్తులు నన్నే హముగాఁ దుడిచి

యిట్లునెను. “హేమా, నన్ను తుమింపుము నీవు ధర్మపరాయణవు, పతివ్రతవు. అట్టి నిన్ను కొంతసేపు సందేహించి నందులకు తుమింపుము!”

వది నా, నీవు తుమాపణ కొరవదు. నీదయా, నీ ప్రేమ, నీముణము ఈజన్మములో నేను తీర్చుకొలేను; జన్మజన్మాంతరములకుఁగూడ నీకు మఱదలినై పుట్టనలెనను కొరిక తప్ప నాకు మఱి వాంఛలేదు.”

కొంచెముసే పిద్దలు మిన్నకుండిరి. ఇరువుర నేత్రములనుండి బొమ్మములు ప్రవించుచుండెను. అంతట తైవలని హేమతో, “సోద్రు పోవుము వ్వుది; ననునరేంద్రుని జూచి వత్తువు కాని,” అని పలికెను.

తైవలని వృక్షతలమున వేచియుండెను, హేమలత దేవాలయములోఁ బ్రవేశించెను. అప్పుడామె కుడ్డొగము లేను; నెవ్వడిగా నరేంద్రుని సమీపమున కరిగి, నమ్రభావముతో నేలవంకఁ జూచుచు నిలిచెను.

ప్రప్రాణరహిత యగు హేమలత యింతకాల మునకు లభించుటచే నరేంద్రుని హృదయ ముద్వేగపూర్ణ మయ్యెను. నోరు మెదల్చి లేకయతఁడు హేమలత హస్తమును కేవలము పట్టుకొని, పిపాసార్తునివలె అమృత మయమగు నామమునుండలమును జూడసాగెను. అతని శరీరము వణికుచుండెను, కనులనుండి యశ్రువులు జలజల రాలించుండెను. హేమలత సహనము గొల్పొయి తలవంచెను; ఆమె నేత్రములు బొప్పిధారలు కురియించుండెను.

కొంతతడవునకు హేమలత సిగిదప్పిపో నరేంద్రా! అనెను.

నరేంద్రుఁడు చూచెను. ఆమెముఖమున నుద్వేగచిహ్నములు గాని, లజ్జా చిహ్నములు గాని లేక వదనము నిర్మలముగ నుండెను. హేమలత నరేంద్రా! యనెను.

34

అప్పుటికి దేవాలయములోని దీపములు దీప్తి చేసిరి. జను లెల్లరు చెదలిపోయిరి. స్తంభముల మీఁదను, ఆవరణమునను, నెన్నల పడుచుండెను. స్తంభముల నీడల నేలపై ప్రాలిక్షించెను. పార్శ్వ

మన యమునానది వెన్నెలలో కాంతముగాఁ బ్రవహించుచుండెను. శీతలవాతము నదిజలము మీదుగా మండిరమున వ్యాపించి, యీశికీ వీచుచుండెను. ఆ రాత్రివేళ, పవిత్రదేశాలయమున నొక స్తంభపునీడను హేమలతా నరేంద్రులు నిలిచియుండిరి.

హేమద్వయముగా నిట్లనెను; “నరేంద్రా, బహుకాలమునకు సమావేశమయినది; ఇంక చిరకాలమునకుఁ గాని మరల సమావేశము కాదని నాయూహ. మనమనస్సులలోని మాటలు మాటలాడుదము. నరేంద్రా, చిన్నతనమున నున మిద్దఱము గంగాతీరమున నాడుచు ఎన్ని కలకరించువారము! ఇప్పుడు నీవు సైనికవ్రతము నవలంబించినావు; నేను పరిస్థితిని నరేంద్రా, చిన్న నాటి స్వప్నముల నొక్కసారిగా మఱచిపాము!”

హేమలత కొంచెమారకుండి మరల నిట్లుపలికెను; “బ్రధాత యింకొకరితిగా లిఖించియున్నచో మనజీవితములు చేటుగానుండి, బాల్యస్వప్నములు సఫలములైయుండును. కాని, నరేంద్రా, మనము భగవచ్ఛే విధాతను నిందింపరాదు. నీకు శౌర్యమును, కీర్తిని దయచేసినవానిని ధ్యానింపుము, తప్పక నీకతఁడు ఋణము లానుగను. నాకీ లోకమున జన్మము కలిగించి దేవుల్యుండగుభర్తను పగిలించి, కైవలినీ నంటి. యాడుబిడ్డ ననుగ్రహించి, సంపదల నొసఁగిన దయానముద్రునకు ననుసారము!”

కంతమున చీకె చెంగు నేసికొని చేతులు జోడించి, విశ్వమున కాది పురుషును ద్వేషించి యామె ననుసార మునర్చెను. ఆయనముఖము తేజోవంతము పవిత్రకాంత రసపూర్ణమునై యుండెను.

నరేంద్రుఁ డాశ్చర్యముతో హేమలతను విలోకించెను. అతనినోట మాట రాలెడు. హేమలత కృమ్యజనితు చెప్పసాగెను; “నరేంద్రా” నీవనేక యుద్ధములు చేసినవానియు బహుదేశములు సంకరించి నావనియు కీర్తిసంపాదించితి వనియు వింటిని. నీవు ధర్మాత్ముడవు భగవంతుడు నీకు సౌఖ్యము లిచ్చుగాక! నీవు యుద్ధవృత్తిమాన నెంతువేని కష్టములకుగాని లేమికిఁ గాని లోకయితివేని తిరుగ వీరనగరమునకు రమ్మ నీవు వచ్చినయెడల నందఱు సంతోషింతురు. నాభర్త హృదయము నెఱుగుదును. ఆయన నిన్ను తమ్మునివలె ప్రేమించును, సన్నేహముగా నీవార్తలు చెప్పేయిండును. నీవు వ్రతుడేని ఆయన ‘మిక్కిలి

సంతోషించును!”

నరేంద్రుఁడు నీరవముగా నుండెను. హేమలత పలుకు లాతనిచెవులలో నపూర్వగ్రాసము చేయుచున్నట్లు తోచెను; అతనిహృదయము, నేత్రములును నిండుగానుండెను.

హేమలత మరల నీవధముగా బలికెను. “నుటినివు వచ్చినపక్షమున కైవలినీ యెంతో సంతోషించును. బ్రతికియున్నంతకాలము చెల్లెలివలె నీకు శుశ్రూష చేయుచుందును. భాయీ, నరేంద్రా, నిన్ను జూచినప్పుడే నాకానందము!”

ఈసన్నేహవాక్యముల నాకర్ణింప నరేంద్రుని నేత్రములు మరల బాష్పపూర్ణము లయ్యెను. కొంతసే పుభయము నిశ్శబ్దముగానుండిరి.

తుదకు హేమలత కొంచెముగంభీర స్వరము తోనిట్లనెను; “నరేంద్రా, ఇంకొకసంగతి: మన సులోషెట్టు కొనపద్దు, నాపయిదోష మెంచవద్దు నరేంద్రా, మనవీడుకొలుసునయమున ప్రేమించి వృత్తుగా నీవు నాకొకవస్తువు నిచ్చియుంటివి. దానినిభరించుటకు నాకీరసధికారములేదు. నరేంద్రా, నీవు దానిని ప్రతిగ్రహింపుము!”

హేమలత తనహస్తము మీఁద వస్తువును తొలఁగించెను; నరేంద్రుఁడు వెట్టిక మాధవీంకణ మింకను చేతివైసుండెను తీరగ యెండిపోయి ముక్కలయ్యెను; కాని హేమ అఖండములను దారములతోఁ గట్టెను. నేఁడామె దానిని చేతికి బెట్టుకొనివచ్చినది.

ఇరువురకును వెనుకటిసంభ్రులు జ్ఞప్తికాఁజొచ్చెను, ఇరువురహృదయములు విహదహృదయాచ్ఛన్నములయ్యెను. కొంతసేపు వారు నిశ్శబ్దముగానుండిరి. హేమలతయొక్క చక్కనిచేతులను మాధవీంకమును నరేంద్రుఁడు చూడసాగెను; చూడజూడ, నాతని నేత్రము లృకుపూర్ణములయ్యెను. ఇంకవతని కేమియుఁ గానఁబడలేదు తుదకు, దరవిగళితబాష్పధారలు హేమలత హస్తములను దడిశెను. చివరకు నరేంద్రుఁడు నిట్టూర్పువడిచి; “హేమా, ఈజన్మములో నీవు నన్నిక మఱచిపోవుదువా?” అనెను.

“బ్రతికియుండఁగానిన్ను మరచిపోను. ఎల్లకాలము ఆన్తువలెనిన్ను, నీసంగతులను దలఁతును. ఇదిగో, యీకంకణము ప్రేమనూచకముగా నాకిచ్చినావు. నరేంద్రా, ఆప్రేమకు నాకు హక్కులేదు. మనకక్షేమముగా నెంచవద్దు. కొన్ని సంవత్సర

భాయనతిచోప్పన పీష్మహల్ పోనేళించెను. అక్కడ నింకొకవంతి శానబడెను. భానుహాసేగముల బలక్రిడకొన వినుచులు నిర్మంపబడినది. చలువరాయి పటచిన కుట్టముమీదుగా నిగ్గు లొదకము పోవహించుచుండెను అక్కటములు జెక్కిరూపములు చూచినచో నీటికింద నెన్నో మత్స్యములు కీడించుచున్నట్లు కనెను. నాలుగై పుల కేళాకూకులలోనుండి కొన్ని జనులు పోముగా లేచుచు, ముత్యములకై బట్టలెక్కువ రాలుచుండెను. లోకపుట్టుండి కైలాసమునకు విభవద్దవివముల తమ కాంతిచే కుళాయినిటిని మిల మిలలాడించుచుండెను. నాలుగువైపుల నెన్నో దగ్గుణములు రత్నఖచితములై గోడలకు బిగించి యుండెను. విలాసలోలువలకు బేగములు మండరమున జలకేళి కలుపుటకై నానాదేశములనుండి బహుపదార్థములు తెప్పించి యాహుత్యార్చనమును పాదున నిర్మించెను.

నానాప్రదేశములనుండి హిందూముగల్కానరములు నేడడతఃపుకమున సమావేశమయినారు. వారిలో జాలరుండి పీష్మహల్ శోభను బిల్వకించుచుండిరి. జతభానరేంద్రుని చెయ్యి పట్టుకొని వారి నడుగుగా నొకవైపునకు గొని పోయి, యచ్చటినుద్దమున నతని కొక ప్రతిబింబమును జూపెను. నరేంద్రుని దులికిపడి, మ్రాన్పడి, యాభాయను జూచుచుండెను. కాంతిచే నాకృష్టమైన పతంగమవలె నాతడప్రతిబింబమునకునే నివ్వందదృష్టితో పిమ్మించుచుండెను. కొంచెమునేపటి కతనిశరీరము వణకఁజొచ్చెను, బృథయము దడదడఁ గొట్టుకొనెను. ఇంతలో నాప్రతిబింబ మదృశ్యమయ్యెను. అద్దమున గానవచ్చిన రమణి పీష్మహల్ నుండి వెడలిపోయెను. ఉన్మత్తప్రాయుండైన నరేంద్రుడు ఆమెవెంటనే చనెను. ఆ పెరాజపుత్రస్త్రీవేషము ధరించియుండెను. ఆమెను బాగుగా జూచుటకై నరేంద్రుడు దగ్గుణఘోషయినను ఆమెను నావృతహస్తముతప్ప మఱిమియుఁగానరలేదు, మేలిముసుగులో నుండుటచే ముఖమండలము కానబడలేదు.

అద్దములో నగపడిన స్త్రీనామమును, నివాసమును నరేంద్రుడు స్త్రీవేషముతోనే అడుగదలచెను, కాని యతనినోట మాటరాలేదు; ఆమెహస్తమును బట్టుకొనఁ గోరినన, చేయి

లేదు. అతనిగుండెలు దడదడఁ గొట్టుకొనసాగెను. ఆమెరాజపుత్రస్త్రీతో నాబలానుండి చులువెడలెను. నరేంద్రుని డామె వెంటనే చనెను; ఎన్నోయిళ్ళు, వాకిళ్ళు, తోటలు, కడలు వాటి పోయెను, ఒకచోట చాలమే నా బున్నవి. రాజపుత్ర కామినులు తమతమ పేసాలలో కెక్కిరి. ఆమెయు నొకమేనానెక్కిరి నరేంద్రుడు చూచెను. ఇదివఱకామె యమునానదిని, అగ్రాలోని యంతకపురమున జూచినట్లులేదు. కిరక నెక్కున నా డామె నదికింకను, ప్రాసాదము కంకను శిరద్భృష్టితో జూచెను. యమునామరుతమున నామె మేలిముసుగు కదలేను. క్షీరదృష్టితో నరేంద్రుఁ డామెదనఁ జూచెను. అతనివృద్ధయము స్ఫీరత పయ్యెను. ఆమెయకటంకము తొలిగి పోలేదు. నరేంద్రుని కామెముఖము కానబడలేదు. రాజపుత్రవేషధారిణి మేనా యెక్కిరత్వరలో వెడలి పోయెను.

ఆమె హేమలతా! అదే ప్రియ, అదే నడక, అనే బాహువులు! సుధామయ మగు నామె ముఖ మద్దములో బ్రతిఫలించినది. కాని, హేమలత అగ్రాలో బేగం మహిలలోని కెటువచ్చినది? రాజపుత్రాంగనా వేష మెందుకు?

౨౨

వీరనగర జమిందారుని పెద్దకోట ప్రక్కనుందరమైన యువనన ముండెను. అవననుగుండ నవీతీరమునకు వెళ్ళవచ్చును. అందు బాల్యమున హేమలతా నరేంద్రులు ఆటలాడిరి ఇప్పుడా నితీసుంతయు మాతీయున్నది. నరేంద్రుడు కాంతివీసనానందయములో చేకములవెంటఁడిరుగుచు న్నాడు. మామగారు మృతిమందుటచే క్రితవంద్రుడిపప్పుడు జమిందారు. హేమలత యిప్పుడు బాలిక కాదు, క్రొత్తజమిందారు గృహిణి.

సాయంకాలమున సాయంపవనము గుండె నేర్చులు స్త్రీలు ఘట్టుమనకు బోవుచుండిరి. అందొకతె హేమలత, రెండవయామె కైవలని. హేమలత కిత్రుకు పడునై దేండ్లు ఉండవచ్చును. ఆతన్వంగి దేహము కోమలము, నుజ్జ్వలము నైయుండెను. ఆమె నయనములు జ్యోతిర్మయములు, కనుభామలు నిగనిగ లాడుచుండెను; గండపల్ల మార్త

ము, ముఖమండల ముజ్జలము లావశ్యో చేసము నయి యుండె. అయినను, యాచనప్రారంభమున నుండు ప్రపుల్లత యామె యవయములందు, గానవచ్చుట లేదు! యాచనోన్మత్త ముఖమండలమున గానించుట లేదు; విందుమిక్కిలి ఆమె వదనము చింతాముదిగిత్తమై యుండెను. శైవలిని కిరుదెమైదు వత్సరములు. యువతి యయినను నీమె యవయవసుల యందు యాచనము కానవచ్చుట లేదు; అనీర్వచనీయ మైన పవిత్రకాంతి దృగ్గోచర మగుచుండెను. శైవలిని హేమలతకు చెల్లెలివలె ప్రేమించుచుండెను; సన్నహవాక్యములతో కథలు చెప్పుచు ఘట్టమునకు బోవుచుండెను. శైవలిని జీవితము మేఘభాస్వతి సాయంకాలమువలె గంభీరము, కాంతము మైయుండె బాల్మికాలమున హేమలత నరేంద్రుని జూచి సం తోషించుచుండెను. యాచనప్రారంభమున నరేంద్రుడు లనవచ్చుదయము నాకమించె నని యామె కుండె డెలియదు. నరేంద్రునితో కాశ్యోత వియోగము సంభవించి తా నింకొకని భార్యయైనరేంద్రుని మాత్రిని హృదయమునండి విసర్జించి వలసి వచ్చినపుడు హేమలత ప్రేమతత్త్వమును గ్రహించి గలిగెనుమర్మ భేది యగు దుఃఖ మామె హృదయమును భేదింపసాగెను. ఆమె సరళహృదయవోధ ఈవిషయమెవరితో చెప్పును? ఎవరికి తనదుఃఖము చెబుత్రున! అయినవయేటనే శైవలిని వితంతు వాయెను. ఆమె యత్రవారి యింటనే నుండి, అప్పుడప్పుడు తమ్ముని జూచిపోవుచుండెను. శైవలిని కుదాగిబుద్ధి, రెండుమూడుపర్యాయములు వీరనగరము వచ్చి పిమ్మట నామె హేమలత మనోభావమును కొంచెము కొంచెముగా గ్రహించి గలిగెను. ప్రియత్నము చేసి చూడకపోయిన పక్షమున తమ్మునినిసంసారము చెడిపోవునని తలచి యామె వీరనగరమున నివసించుచున్నాను.

శైవలినియొక్క సన్నహవత్వము చేతన, ప్రబోధవాక్యములచేతను హేమలత దుఃఖ భారము కొంచెముతగ్గినది. శైవలిని మానవజాతిత్ర మెక్కిడుగా తెలియును. హేమలత నామెయొక సారముయినను, తిరస్కరింపలేదు; చెల్లెలివలె మంచి మాటలతో నూరడించుచుండును. సాధుత్వము, బుద్ధిహృత్పూర్ణములు నగు శైవలినికథలు విన్నచో, శైవలియొక్క దూరముగా తొలగిపోతదని కథ.

అచెప్పుటలో శైవలినికే నేర్చుగలదు. ఆమెహేమలతకు పురాణకథలు చెప్పుచుండెడిది

శైవలిని సహవాసముచేసి కృత్యముగా హేమలతకు కాంతిలిగెను. పృథ్వీపత్రము హృదయమైన కంటకమును హేమలత తనహృదయమునండి లాగివైచెను. కాని, క్షేతముచే లాగణ్యము కిగిపోయెను, దేహము కుష్మించెను. హేమలత కిష్కడు దుఃఖము లేదు, కానిస్వభావము కాంతము, గంభీరము నయినది.

ఘట్టమునకు బోవుచు వారిరువురు నరేంద్రుని గుఱించి మాటలాడుచుండెరి. హేమలత నరేంద్రుని చిన్న పుట్టినుండియు నన్న దారివలె నెంచుచుండెను. సోదరునకు కన్యమువచ్చినప్పుడు, వారతెలియనప్పుడు చెల్లెలికి విచారము గలుగును. హేమలతనరేంద్రునిగూర్చించితిండుచుండును; కానిప్రార్థనవలె ఆమె హృదయము చెదరిపోవుటలేదు సాయంకాలమునం దాయుషవనమున నొంటరిగా విచరించుచుండ హేమలతకు చిన్న నాటిసంగతులు జ్ఞప్తికివచ్చును; భాగిరథీకల కల నిదానము విన్నప్పుడు, నీలాలబరమునపూర్ణచంద్రునిజూచినప్పుడు నామెకు చిన్న నాటి చెలికాడు జ్ఞప్తికివచ్చును. అప్పుడామెకంట బాష్పకణము కానవచ్చును. అదిభ్రాతృన్నేహ మునకు నిదర్శన మనియెంచవలెను. పరభావము తిరోపిత మగుటకయి హేమలత యెంతో యత్నముచేసినది, ఎంతో సహించినది, చాలదుఃఖించినది; అన్యభావము తిరోపితమయినది. కాని, హృత్స్పందనమున నామెకు డెలియకుండ లేకమాత్రమయిన పరిభావముదాగి యున్న పక్షమునను, పాపము, హేమలత తుమాన్వరాణి!

౨౪

ఘట్టమునుండి మరలి వచ్చి వారిద్దఱునుగృహ కార్యములు ముగించిరి. తరువాత నా రొకగది లోక గూరుచుండిరి.

“వదిశా, కథలు విని చాల కాల మయినది. నేడొక దొకయవసరము వచ్చినది. ఒక కథచెప్పువా?” అని హేమలత పలికెను.

“చెప్పుదును. శైవలినికథలు లేదు. ఏ కథ చెప్పుమందువు?” అని శైవలిని సన్నహముగా అలికెను.

“హరిశ్చంద్రవహారాజు కథ విని ఎన్నారో
ఆయినది. ఆ కథ చెప్పెను.”

తైవలని హరిశ్చంద్రునికథ చెప్పినారంభించెను.
మహాభారతకథ నిజముగా అమృత కుట్టును.
అందరి యువాభ్యాసములు ఎంత లలితములు
ఎంతవృద్ధయంగమములు! రాజు రాజ్యము పో
యెను, ధనము నశించెను, గౌరవము పోయెను;
భార్యాపుత్రులను వెంటఁబెట్టుకొని యతఁడు విషి
నములందు విచరింపఁ జొచ్చెను. పట్టపులేవి (చం
ద్రీయత్ర) తైబ్రహ్మత్రయ మిగిలినది. సుఖసయ
యమున రమణి చంచలచిత్త మునిని; ఎంతో
అభిమానము మాపును, మిథ్యాభాషము నటించు
ను. కాని జీవనాలోచన మేమాచ్ఛాదిత మయి
నపుడు, పృథంచ సుఖము లన్నియు నాటకం
తమున నాట్యశాలలోని దీములవలె నొక్కొక్క
టిగా నారిపోవునప్పుడు అళి పరీచికా రూప
మున నానాశీల కీప్తియిచ్చి తుదకు మరుభూ
మికఁ గొనిపోయి యదృశ్యమయినపుడు, బంధు
వులు త్యజించినప్పుడు, లక్ష్మీ విముఖతకొందినప్పు
డు, స్త్రీవలె నెవరు తుక్కావచ్చేయుదురు? స్త్రీ
ప్రేమ అకాధము, అప్రమేయము! దరిద్రవాస్తవ
యందు, కష్టములందు హరిశ్చంద్రునకు తైబ్రహ్మ
చేయుచుండెను. అకష్టకథను విన హేమలత
కన్నుల నీరు గ్రమ్మెను.

అటు తరువాత నింకను కష్టములు. రాజు
తైబ్రహ్మ, కుమారుని విక్రయించెను; తన్ను చం
డాలున కమ్మకొనినెను. మందభాగ్య యగుతై
బ్రహ్మ భర్త్యునియొగముతోను, శరీరశ్లేషముతోను
పుత్రుని బోషించుచుండెను. పాప మాత్రుఁ
డకాల మరణము నొందెను. హేమలత దుఃఖము
నాపునశలేక, వదిలొమ్మవై తలనాల్చి పెద్ద
పెట్టున రోదనము చేసెను.

కథ సమాప్త మగు చుండెను. హరిశ్చంద్రుఁ
డు భార్యాపుత్రులను మరల బొందెను; రాజ్యము
సమస్తస్వంపదలు మరల నతనికి లభించెను. హే
మలత వృద్ధయము కాంతి నొందెను. ఇంచు
మించుగా నొకగడియనే పిరువురు నిత్యబ్రహ్మగా
నుండిరి. తరువాత హేమలత మెలమెల్లన లేచి
కిటికీ తెఱచెను. చంద్రకాంతిచే భూమి యుద్ధి
ప్రమై యుండెను; నిశావారమున కృషిములు
మెలమెల్లన తల లాడించుచుండెను. దూరమున
గంగా కలకల నిసాదము విన వచ్చుచుండెను.

తైవలని నెమ్మదిగా హేమలత దగ్గఱకువచ్చి
సోదరివలె సన్నిహితుగా చేయుపట్టుకొనెను.
హేమలత యిట్లు తలపోయుచుండెను: “ఈపెట్టు
యనుటలలో గనబడు మిఠుగురువురుగులకు ను
భయభయములు కలవు, ఆశకలను, ఇచ్చకలను. హరి
శ్చంద్రీయహారాజును కష్టములనుండి ఉద్ధరించిన
భవతుఁడు ఈరాత్రివేళ ఈపురుగులకు ఆహా
రము నిచ్చుచున్నాఁడు, కోర్కెలు తీర్చుచున్నా
డు. విశాలమైన యీలాకమందలి సకలజీవజతు
వులను ఆహార రక్షించుచున్నాఁడు. భక్తితో
ఆయనను పూజించెదను.”

తరువాత హేమలత బాలికాచిత్రమైన సరళ
కతో నిట్లనెను: “వదినా, దయాసముద్రుఁడు
భగవంతుఁడు నిన్ను చిన్న లనముననే అనాధను
చేసినాడేమి!”

“అందఱికి అన్ని సుఖములు వ్రాసి పెట్టియుం
డునా? ఆయనన న్ననాధుఁ చేసినాడు, కాని
దుఃఖపరచనను చేయలేదు. జేవతుల్యుఁడగు సోద
రుని, నీవంటి సుఖియగు వజరలని దయచేసి
నాఁడు. బంగారుపంటి యీసంసారమున నాకు
తావిచ్చినాడు. నాకు మఱిమి కోరికలులేవు;
కాని ఒక్కసారి తీర్థయాత్రచేసి, దేవపూజ చే
యవలెనను కోరికమౌత మున్నది.”

“మనము కాశీబృందావనము వెళ్ళుట స్థిరము
కాలేదా?”

“అయినది. శీఘ్రుఁడు నాబలంతముమీఁద
సమృద్ధి చినాడు. త్వరలోనే ప్రయాణము సా
గునని తోచుచున్నది.”

“కదినా, శీతోత్థితయాత్ర నాకుమిక్కిలి సుం
తోషకరము. కొన్ని నేరాలు చూడవచ్చును,
కొన్ని తీర్థములు సేవించవచ్చును. నరేంద్రుఁడు
పశ్చిమమున నున్నాడని తెలియవచ్చినది. మీరున్న
అతనినిగూడ చూడవచ్చును.”

“చూడవచ్చును.”

ఇంతలో శ్రీశంధుఁడు లోపలికివచ్చెను.

తైవలని ఒకత్రక్కగా బయటికిఁబోయెను. ఆమె
ముఖము చింతారేఖాంకితమై యుండెను.

తైవలని చింతయేమి? ఆమెయుట్లు భావించు
చుండెను: “హేమా, నన్ను నీవుఅనాధయైనందు,
దురదృష్టవంతులాలనియుఁ దలఁచితివి. కాని,
స్త్రీలలో నెవ్వరును సహింపని కష్టము నీవున
హించితివి. అట్టిపక్ష నీగుండె ల్లడిగితివి, నీజని

త మింకి పోయినది. ఈవయస్సున దుర్బలముగా నున్న నీశరీరమున, ఎండిపోయిన వెడవులను జూచిన గుండె అదరుచున్నది. నీవిచారము మానాని కెంతమాత్రము తెలియదు నీవు చిన్నదానవు. నీ విచారము తొలగిపోయినదని తలచుచున్నావు. కాని, నరేంద్రుని ఒకసారిమాచిన పక్షమున ఏ మగునో తెలియదు. భగవంతుడు, అనాథనాశుడు అనహాయలకు సహాయుడగుచు గాక!"

౩౦

తైవలని మరల గృహములోని కరుదెంచి, పోదరుని పీటపైఁ గూరుచుండఁ జేసి, వడ్డించి, తను బ్రక్కగా నిలిచి వీవనతో విసర్జయించెను. హేమలత అయింటినుండి బయటికి వచ్చి, గుమ్మముపక్క నిలిచి భర్త భుజించుట చూచుచుండెను.

అన్నా తమ్ములకు చాలసేపు సంభాషణ జరిగెను. శ్రీశచంద్రుని భోజన మాయెను. చాల రాత్రియగుటచే నతఁడు శయనింప నుద్ద్యమించెను. తైవలని వేటకగదిలోనికి బోయెను.

అంతట హేమలత నెమ్మదిగా భర్తదగ్గరకు వచ్చి, వినయముతో తాంబూల మిచ్చుచు. నేఁడు శ్రీశుని హృదయ మధ్లోదితమై యున్నది; అతఁడు సంతోషము మరుగుపరచి, 'తాంబూలము వేసికోను' అని పలికెను.

"ఎందుచేత?"

"నీ నోటికెంటు మాటలు రా వెందుచేత?"

"ఎంతకాల మీ శుష్క ముఖమును చూతును? ఎప్పుడు నీశరీరము కొంచెము స్వస్థ మగును? ఎప్పుడు నీముఖము వికాసముగా నుండజూతును?"

"నాశరీర మిప్పుడు స్వస్థముగానే యున్నది"

"అవును, ఈశ్వరానుగ్రహముచే శరీరము కొంచెము స్వస్థముగానున్నది. కాని, మనస్సులో ఉల్లాసమో?"

"ఉల్లాస మేమిటి?"

"మనస్సు యొక్క వికాసము కాదా? నీవు ముఖముగా నుండఁగా ఎప్పుడు చూతును?"

"నాకు మనశ్శాతము లేదు. కాని, వదినచెప్పిన విచారకరమైన కథ వినుటచేత కన్నీటిబొట్టు రాలినది."

శ్రీశుండీ మాటలకు, సంతోషి నొందక "చిరు

నగవుతో నున్న నీముఖమెప్పుడు చూతును? అనెను.

హేమలత ప్రత్యుత్తర మీయలేక నేలమంక జూచుచు, చప్పుక నొకసంగతి జ్ఞప్తికివచ్చుటచే చిఱునవ్వు నవ్వి, "మీప్రతిష్ఠ నెరవేర్చినప్పుడు" అని పలికెను.

"ఏమి ప్రతిష్ఠ?"

"తీర్థయాత్ర."

శ్రీశచంద్రుడు కొంచెము సిగ్గు పడెను. తైవలని హేమలతల బలవంతముచే నతఁడు తీర్థయాత్ర కెన్నోసారు లంగీకరించెను. కాని యంతవఱకెట్టి యత్నము చేయలేదు. నేఁడు హేమలతమాటకు కొంచె మూరకుండి, "యథార్థముగా తీర్థయాత్ర చేయుటవలన నీశరీరము, మనస్సు స్వస్థతఁ జెందు పక్షమున తప్పక పోవుదము. తేవలనినుండియే నేను యాత్రకు వలయుయత్నము చేసెదను" అని యతఁడు పలికెను.

హేమలత సంతృప్తిఁ జెందెను; ఆమెముఖ మింనుక ప్రతిఫల మగుటఁ గాంచి, శ్రీశుండానందించి, ఆక్షీణకనూలను హృదయమున జేర్చుకొని, సన్నేహముగా ముద్దాడెను.

పశ్చిమమునకు తరువాత కొద్దిరోజులకేశ్రీచంద్రుఁడు తీర్థసేవకై శరణివారముగా బయలుదేరినను. గంగాతీరమున నుండు తీర్థముల నెల్లవేరించి తుదకు మధురాబృందావనము నకు బోవునూహతోవారు ఆగ్రాచేరిరి. అచ్చట శ్రీశచంద్రుఁడు ప్రముఖులగు హిందూరాజులతో సంభాషించెను. ఆందులోనొకప్రభువు బలవంతముచే నతఁడు తనకుటుంబమును ఆరాజుకుటుంబముతో నారోజు పండుగ నాడు వ్రాసాదమునకుఁ బంపవలసెను. విధితేక, హేమలత రాజపుత్రాంగనా సేవము ధరించి, రాజపుత్ర స్త్రీలతో ఆగ్రాయందలితేగ మేమచులుకు వెళ్ళెను.

౩౧

నరేంద్రుఁడు ఆగ్రాదుగ్గమున నొకయద్దముతో హేమలతాముఖచ్చవిని విశోకించి, యించుమించుగా మతిఁ గోల్పోయెనని యిదివరకే చెప్పి యున్నాము. చాలతడవు కౌతంసభము దెసను కౌతంప్రవాహమునంకను జూచుచు మెల్లగా నతఁడు తనబసకుఁ జొరయెను.

నరేంద్రుడింటిలోఁ బ్రవేశించెను. అప్పుడు దీపమొకటి వెలుగుచుండెను. జనులెవ్వరులేదు. నరేంద్రుడు తలఁపుమానే స్త్రీవేషము తీసివేయుచుండఁగా చటపట్న నాతని తొమ్మిదవ యొక కాగితము నేలపైబడెను. అతఁడు దానినినై కిక్కిరిచాడఁగా నది ఉద్ధాభాషలోనిభండఁబడి యుండెను. దీపముకడఁ గూరుచుండి యాకాగితము చదువనారంభించెను. ఎప్పుడు చూడము చదువకమున్నో అనిజలేభూచాగిని యుల్లరమని యలఁచు లెలుకానెను. అంతట నరేంద్రుడెంతో యోశ్చక్ర్యపడి, యింకను జనువసాగెను. ఉల్లర మిట్లుండెను.

“నరేంద్రా, నేనువెట్టిదానను, నిర్భాగ్యురాలను, అందుచేతనే యాజులు వ్రాసితిని. నా కన్నుల కేమియుఁ గానబడుటలేదు; తల తిరుగుచున్నది. అయినను, మఱియునకు పూర్వముక సార మననులోనిమాటలమీద చెప్పినయెడ. మీరీయత్తరమును జదువునప్పటికి ఈవీయారాలోకమున నుండదు!

“నేను మహాజహాన బాదుషాగారి పెద్దకూతురు జహానారాబేగముగారిపరిచారకను. కాశీయుద్ధమునాడు కార్యవశమన నేను ముస్లిం అను కొజ్జావాఁడును జయసింఁచి మహారాజుగారి కిదిరమునందుంటిమి. గామును తగిలి, అచేతనాస్థము దున్న మిమ్మక్క డచ్చటికిఁగొనవచ్చిరి. దర్శించి, అనాటినుండి హృదయమున కాలస్పయముఁ భరించితిని.

“ప్రతిదినము, ప్రతిసప్తాహము నేనీహాలాహుము పానముచేయుచుంటిని. నిరంతరము మీరొగతయ్యమీఁద వంగియుండుదానను; నిద్రావిహీననై, నిద్రించుచున్న మీశరీరమును జూచుచుండుదానను; ఉన్నతలలాటమును రక్తక్రమలగు పెదవులను విలోకించుచుండును. కొంచె మెప్పుతగ్గుగా నేను పిచ్చిదాన నయితిని. రోగవశమున నెప్పుడయిన మీరునన్నుజూచి తిరస్కరించినప్పుడు లోలోన న్నిబ్బముగా దుఃఖించును; జబ్బులో నెన్నడయిన మీరు సన్నేహముగా నానాస్తయ పట్టుకొన్నప్పుడు నాశరీరము పులకరింప జేయుదాన నయిపోవుదును. ఇట్టిలో నెవ్వరును లేనప్పుడు నే నావేశముతో మిమ్ముముద్దునెట్టు కొనుచుండును. తుమింపుఁడు, నేను పిచ్చి

దానను!

“క్రమముగా కాశీనండి వడవలో మిమ్ము దక్షిణగర్వమునకుఁ గొనవచ్చితి. ఉపాయముగా మిమ్ము నేను రాజభవనములోనికిఁ దీసికొనిపోయి ఆ గదిలోనుంచితిని. కేవలముమిమ్ము జూచుచునుటకే ఆయింట నుంచితిని. మీరొకభయము వీక్షించివీక్షించి, రాత్రి నిద్రపుడుచుదానను. మనసు నిలుపునలేక అచేతముగానున్న మీశరీరమును అప్పుడప్పుడు నాహృదయమునఁ బాల్చుచుండుదానను.

“దుర్భాగ్యుఁడు ముస్లిం మీఁదగతి చేగము సాహెబాకుఁ దెలియజేసెను. అంతఃపురములోఁ కి మగవానిని గొనవచ్చితిని వినియామె మనకి రువురకును ప్రాణదండన విధించెను. పరలలేగము సాహెబాకాచకు మీపరాక్రమమునుచక్కదనమును తెలిసెను. బేగము వెనుకటియావతి రద్దుచేసి, నన్ను వెనుకాలయఁడుంచి, మీకారోగ్యము కలిగిన తరువాత మనలను స్వయముగా విచారణ చేయునట్లు నియమించెను.

నేనుచెఱిలో రేయునవబల్లిబంటరిగానుంటిని మిమ్ముజూపఁడునుటచే నాకసహ్యవేదన కలగుచుండెను. సహించలేక, తుదితద్భారతమలను ముస్లిముల మంచితవీకొని, రహస్యముగా మిమ్ముఁగాంచి పోవుచుండు దానను. మీరొక్కరికలిగి, అప్పుడప్పుడు మీరు నావైపునామట జప్తియందున్ననా? నే నెప్పుడునీవు నిలుచుటకు వీలులేకుండెను, మాటలాడుటకును వీలులేకుండెను. కఠినఁడుమృత్యును శిశువుగా నన్ను బంధనకాలకుఁ బంపెడివాఁడు. అచ్చటికేగి, మీ దివ్యమూర్తినిగూర్చి చింతించుచుండును.

“క్రమముగా విచారణలోఁ జ వచ్చెను అరొజు మీకు జ్ఞాపకమున్నదా! సింహాసనము మీఁదఁ గూరుచున్న జహానారాబు నాలుగువైపుల నహుచరి సముహము నిలచియుండెను; అది మీరుజ్జ వీక్షించుచున్నదా! షేగంసాహెబా ఆ రోజున నే మిమ్ముజూచెను. ఆమె విధించినకఠిన శిక్ష జ్ఞాపకమున్నదా? ఓహహాదా! నాపాపమునకిది తగినశిక్షయేనా? నీవుగూడఅడుదానవు నీహృదయముపాపాణము! ఎప్పుడు సంచలికపరేదా? నేనుభైదీని నాకు స్వాతంత్ర్యములేదు అందుచే నాహృదయమునకు శిక్షవిధించితివి! సీనో,

సింహాసనముమీదఁ గూరుచుండు రాజపుత్రులు; నాకంఠెనీవు భూరహపాత్యురాలవు: అందుకు కడులేవా?

“ఏయపాయములచే నేనారాత్రి దుర్గము నుండిపలాయనమైతి నో? చానిని దెలుప నవసరము లేదు. అటుతరువాత సైనిక సేవయును మీరు దక్షిణ సగరము విడిచివెట్టినారు. ఈనీనురాలు దివానా తారారబాలని పేరు పెట్టుకొని, మీపెంటవచ్చి నది. నరేంద్రా, మీప్రభుభాజనమునగుదునను నాకలేదు, దివారాత్రములు మీసన్నిధి నందునని యును, దక్షిణసైన్య రాతకమునలె మీముఖమును నిరీక్షించు చుండుననియు, పగలుమీ ఆమృత వాక్కుల నాలకింతుననియు రాత్రిచెండుజాముల వఱకు అప్పడప్పడు ప్రభాతమువఱకును నిద్రా వస్థలో నున్నమిమ్ముఁ జూచుచు పిపాస తోల గించుకొందు ననియు కేవల మీయాశలలో నేను దక్షిణసగరమునుండి సిప్రాతీరమునకు, సిప్రానుండి రాజస్థానమునకు పయనముచేసితిని. ఈనుభావతో నీదీనురాలు పోవుటకు వెనుదీయు ప్రదేశముప్రథమ చమునగాని, సరకముమునగాని యుండునా?”

౩౨

“నరేంద్రా, మిమ్ముఁడ్రేమించితిని. మీప్రభుభాజనమైన హిందూయజ్ఞతని చూచితిని. మీరుప్రేమకయియున్నత్రత నొందలేదు నేనుతారారదేశసంజాతను. అచ్చటివారికందటికి నుగ్రభావము. నేనుగూడ చిన్నతనమునుండి యుగ్రస్వభావురాలను. నాకుఁగోపము వచ్చినప్పుడుచాలకులు నైతము ఆటవిడిచి, బాలికలకు దూరముగాఁ దొలఁగి పోవుదురు. ఒకయుద్ధమున నాతండ్రి మరణించెను. నేను బంధిపై దక్షిణచక్రవర్తిక విక్రయించబడితిని. స్వాతంత్ర్యము పొయెను; కాని ఊగ్రస్వభావము పోలేదు. భారతవర్షమున నూర్జితాపముచే నారక్తముష్ణతర మయ్యెను. అంతఃపురమునతారారకన్యల కేమి పనియో మీకుఁ దెలియదు. మేము బేగముల మహాలులు రక్షింతుము, కత్తిని, చుట్ట కత్తిని పట్టుటలో నేర్పులేని వారము కాము. బేగముల యాంతినిప్పున నెన్నెన్ని భయంకర కార్యములు సమకూర్చుతి నో లోకము సాధాగణముగా నెఱుఁగెనా? నేనీ వ్యాపారములందు

మునిగి లేలుచు, ఎవ్వరికిని సాధ్యము కాని పనులుగూడ సాధించుచుంటిని. ఈనానేర్చునక సాహెబా నామీగ్రస్వభావమును సహించుచుండెను.

“దక్షిణ విడిచి నేను మీపెంట వచ్చినపుడు నాస్వభావ మెంతమాత్రము మాట లేదు: ఉన్నతనై మీతో వచ్చితిని.

“ఉదయపుర తటాకమున పడవలో నాయంకాలమున వెన్నెలలో విహరించుట జ్ఞప్తియందున్నదా? మీ రెల్లప్పుడు విచారగ్రస్తుల యున్నట్లు కానబడుచుండెను; కాని మీ రెమి భావించుచుంటే నేను నిశ్చయించ లేకుంటిని ఆనాఁడు పడవలో మీరు నాతోడవై తలమోపి పండుకొని చంద్రునిపంక జూచుచుండుటస్మృతియందున్నదా? నే నాసమయమున చంద్రునికరణోజ్వల మైన మీముఖమును జూచుచు, జుట్టు సవరించుచు, మీజేలు పట్టుకొని క్రీడించుచుంటిని. ఆకస్మికముగ మీరు స్టూర్పువుచ్చి “హేమా, ఈ జన్మములో నిన్నికడ జూచుట తటస్థించునా!” అంటిరి. బాంగ్లాభావ నేను బాగుగా నెఱుఁగను: కాని యీవిషయము గ్రహించితిని. నామనస్సులో ననమాన ముద్భవించెను.

“స్త్రీల మనస్సున అనుమాన ముదయించు నేని కీఘ్రముగా గిన్నత్రము కానేరదు. మీ హేమనుగూర్చి తెలిసికొనుటకయి దివారాత్రములు తుక్కుముగా నుంటిని; మీ కాకతములను దొంగతనముగా చదువుచుంటిని; మాటపై మాట మీఁద వీరనగరవృత్తాంతము లన్నిటిని మీకడ నుండి బయటికి లాగితిని. అంతట, హేమను మీహృదయమునుండి తొలగించి, ఆస్థానము నేలుటకై నాహృదయము జ్వలింపఁ జొచ్చెను.

“హిందూ ధర్మమున మీనిష్ఠను గృహించి ఏకలింగ దేవాలయమున గోసాయీలకడ కభిష్ట సిద్ధికై పోయినాను. మొదట నేను దర్శించిన యతఁడు పరమధార్మికుఁడు; నాప్రస్తావన నంతయు విని నన్ను వెడలఁ గొట్టెను. ఈవిధముగా మువ్వరు నలుగురచే నవమానితనై తుదకు శ్రద్ధయనిమొద్ద కేగితిని. ఆయన పెద్దలంఛమునరే సమృత్తించెను. తోడనే నేను మూడువందల ముద్రల తెలుగల వజ్రవలయును నాయన చేతినిడివేయి ముద్రల విలువకల ముక్తాహారమును

గదలించుచు నిట్లుంటిని: “ధలమున నో బలముననో, కౌశలముననో మీరు హేనులతలంపును, నక్కలుచు విడుచునట్లు చేస్తే, ముసల్యానుభవము నవలంబించు లోకువచేసి, నన్ను బరిగ్రహించునట్లు నొప్పితిలేని శుశుక్తప్రభుడను నాచేతులతో మీమెడ నుంచెదను.”

“ఇంతధనమొక్కడ లభించెనని మీరుప్రార్థించురు. జహానారాబేగలు సాహెబాగారి సేవ యందుండువారికి ధనాభావములేదు. నేకములాని పెద్దవారు పాదుషాకు నిచ్చిన పనులు చేయకలె నన్నన జేయుసాహెబా గారిని జూడకుండ సమకూడవని కాదు. ఉన్నతోద్యోగమును గోరి కొందఱు, ప్రజలను సేదించినవని తీమాపణకై కొంత మంది, పరులబాగీరుసంగ్రహించి సనదులు పొందుటకై కొంతమంది యుద్ధమున నోడిన యోధునితీమాపణకు కొందఱు, పాదుషాకు తన వైఖరిగిన యకాళిని క్రోధనివాణకు కొందఱు ధనము, ముత్యములు, వజ్రములు జేగముసాహెబాగారి సన్నిధికి బంపి తమతమ విన్నపముల నెఱింగించుచుండుదురు. పరిచారికలకుగూడ లంచము ముట్టకపోదు.

“అటుపిమ్మట కైలేశ్వరుండు కవలించిన యుపాయములను మీరెఱుంగుదురు. ఆయుపాయములు విఫలమయ్యెను, నాయాకలకుగంఠెను. రెండుపాదులు నిజజేషముతో గుహామాయునటికివచ్చిరి. మీరువచ్చుపానీనీళ్లుత్రేయంటిరి; నన్ను జూచితిరో లేదో తెలియదు. మొదటివాఁడు మీచరణోపాంతకు నలుడి, రోదనముచేసితిని; రెండవవాఁడు మీప్రాయముల నుద్యుప్తరాల నయితిని. నేతిరుండికి తిరి జాతీ పడెను. తార్రా వాస్తవముండి కత్తిబాణుట యెన్న డెఱుంగను: నాక్షణికము నెఱుంగను.

“పిమ్మట మీతోపరల ఆగ్రాకు వచ్చితిని విచారించగా, వంగదేశమునుండి ధనాధ్యక్షుడగు జమిందారొకఁడు వచ్చెనని తెలిసినది. నీహేను నుజూచినాను. పాపిష్టా, ధర్మస్త్రీ హేను నీయ దియా? ఊ! ఇకయాతననహింపలేకపోతిని. చుట్టరలో గోలకనాథుని మందిరమునకు జానురాత్రి యయినపిమ్మట బొమ్మ; పరస్త్రీని మరలజూడుము! నీవునన్ను నిర్భాగ్యురాలనుజేసితివి! నిన్ను నేను నిర్భాగ్యుని జేసెదను; అందుకే యీవృత్తాంతముపంపినాను, అందుకే ఆగ్రాదుర్గమునకు

బోయి హేనులతను జూచినాను!

“నాకు మృణమునమీపించినది. అయినను ప్రతికారము చేయుట తార్రాధర్మము. నేను స్వస్థమును మరచిపోలేదు, నారక్తము శీత లించలేదు.

“ఊ! నాతల తిరుగుచున్నది. ఈశ్వరునకు నేహవారి వాసునుసంగుచో ముసల్యానోస్త్రీ కృత్యములు కానేరదు. జీవిత మున్నంతకంతకు కాని, ఆసంగతిలన నేమిలాభము? నరేంద్రా, నాకేజన్మమునకు తెలివియ్య! మరణానంతర మొక పూజము దిగ్భవమున నేని ఒకతిరుడా, ఈ పూజయమున భేదించి, అంతర్భాగమును నీకుఁ జూపెదను. నరేంద్రా, అప్పుడు నీవున్న ప్రేమించువు; ప్రేమించనిచో ఈమరక తిలో నీపా సాణిచ్చాగమును భేదించెదను! — ఉన్నానిని జలేఖా.”

ప్రతికావళము ముగిసెను. నరేంద్రుని నేత్రములనుండి బాష్పకణములు రాలెను. నిశ్శబ్దముగా నేమో చింతించుచు నతఁడు వెలుపలికిఁజ నెను. ఇందుమించుగా తెల్లవాజవచ్చుచుండెను. నగరము కాంతముగా నుండెను. నరేంద్రుఁడు కాలినడకను చాలదురము పోవగా నెనుట యు మునాని కానబడెను.

నిట్లున్న విడిచి యతఁడు మరలిపోవ నెంచుచుండగా యమునాతీరమున కొందఱుజనులు గుమిగూడి యొకకవమును పాఠిపెట్టుచుండిరి. నరేంద్రుఁడు ప్రశ్న చేయుగా వారిలోనొకఁ డిట్లుపలికెను: “మరణము నొందినస్త్రీ పూర్వము బేగముమహిళాలో నొకదాని. ఒకకాథననెనిమిది తో వ్యభిచరించి, లేచిపోయెను. ఆతఁడీమేనిచ్చుడు వధించిట్లు తోచుచున్నది. దాని తొమ్మిదవ ఈవాడిమరకత్తిచూచినాను. దొర్భాగ్యురాలి పేరు జలేఖా.”

కాంతముగాఁ బ్రసహించు యమునాకూలమున సాయంసమయమున మధురానగరము నుండరముగాఁ గానబడుచుండెను. నూర్వృద్ధ ప్రమించిచాల నేపాయెను; ఆకనమున నొక్కటొక్కటిగా, నక్షత్రము లుదయించుచుండెను.

సాంధ్యవాయువుమెలమెలనయమునాచికలకు

తుమమిడుగా విచారించెను. జగము శీతలము శాంతము నై యుండె. పాపజలములతోఁ గట్టిన సోపానములు నీటిలోనికి దిగియుండెను; వృక్షముల లతాగృతముఁ సంఘటించి నేత్రగోచరమగుచుండెను.

క్రమక్రమముగా ప్రాద్దుపోవుచుండెను. హేమంతకాల చంద్రికలో నవీనగర వృక్షమందిరము లభిమనోహరముగా నుండె. నీలంబమున సుధాంకుడు మందముగా నేరిపోవుచున్నట్లుండెను. నవీగృహమున నొకటిరెండుపడవలు తేలియాడుచుండెను. నది కిరువంకల సాంద్రనిలవృక్ష శ్రేణికలదు. చంద్రుని సుధావన్నముచే లోకముందియు తృప్తిహింసి, ముఖముగా నిద్రించు చున్నలాగున బోధపడుచుండెను.

ఇంతలో సాయంసమయ పూజ యారంభమయ్యెను; ఆ నేక దేవాలయములనుండి శంఖధ్వనులు ఘటారములును విసఁబడునాగెను. వాయు ప్రసారముచే బహుధూళిమువలన విసఁబడు నాధ్వని యెంతో మనోహరముగ నుండెను. ఆమంటారవసు మెట్లన నదిగర్భమునను పట్టణమున నల్లంకలను విస్తరించి మందమందముగా ననంతసేదతోకాశము నధిరోహింపఁదొడఁగెను. ఆగృతుల నీవము లాకింతసేపు ప్రాపంచికచింత విస్మరించి ఆ పరిత్రమంటారముతో గగనముదెసఁబడవు లెత్తఁ జొచ్చెను.

నదీతీరమున కిలాసోపానములమీఁద నన్నయొకదేవాలయమున హారతి యిచ్చుచుండిరి. బ్రాహ్మణుల సేవలు నర్చకులు సుచ్చైస్వర్గమున స్తవములు చేయుచుండిరి. యాత్రికులు నిలువఁబడియుండిరి. యాత్రికులచ్చిన వారిలో స్త్రీలు హెచ్చు; బహుదూరమునుండి నానాదేశములనుండివచ్చి యాపవిత్రస్థానమున గుమిగూడి, నేడుదేవుని సందర్శించి జీవితము ధన్యచయివట్లు భావించి నట్లుండిరి.

హారతియయ్యెను. యాత్ర చేయవచ్చినవారు తమతమ బగుల కరిగితి ఇప్పుడు స్త్రీలు మాత్రమే మందిర పార్శ్వమున నొకవృక్షతీరమున నిలిచి సంభాషించుచుండిరి.

“వది నా, నేడు బాముప్రాద్దుపోయినతరువాత ఈ దేవాలయమున నరేంద్రుడుకనబడవని యసల్యాన్ స్త్రీ చెప్పినది. అట్లుకాతేదేమి?” అని హేమలత మందహాసముతో ననెను.

తైవలని బుద్ధిమంతురాలు. హేమలత అమాటలు నవ్వుచుఁ జరికనను ఆమె హృదయము నేడు నిజముగా నుద్విగ్నమై యున్నదనియు, నరేంద్రుడు వచ్చునని యాశతో నామెగుండెడదడద గొట్టుచున్నదనియు, శరీరము వణికుచున్నదాయు తైవలని గ్రహింపఁగలిగెను.

“ఈరోజున నేమి మూడనున్నదో తెలియదు. హేమలత బాలికయే యనవచ్చును; నరేంద్రుని జూచినచో మర: వెనుకటిసంగతులు జ్ఞప్తికివచ్చును, ఆదృష్టవేదన బాలిక సహింపఁగలదా?” అని తలఁచి తైవలనిప్రకాశముగా నిట్లనెను “ఆ పిచ్చిదానిమాటలునమ్ముదురా? నరేంద్రుడుఁ డెక్కడ! ఏదేశముననున్నాడో. అతని సమావేశము మధురలో నెట్లు తీటస్థించునని యాశపడుచున్నావు?”

“కాని, జలేఖామాటలు సరిగానున్నవి.” “ఈప్రకారముగానే వాటలు నక్షియాశలు కలిగింతురు. రెండు నిజపుమాటలు చెప్పిన ఒకయ నత్యవార్త వచ్చును. మనదాని రాతేదేమి? నేను త్రోవ రెగిగా కుర్తింపలేను; లేకున్న మనమిద్దఱమిఁ బోయియుండుము.”

“చూడు వది నా! ఇవి మనవీరనగరము, ఇది మన గంగానది అనిపించుచున్నది. చిన్నతనమున వెన్నెలలో గంగయొడుగు నీలోను మఱి- మఱి- మఱి- అందఱతోను ఆటలాడిన సంగతి జ్ఞప్తికివచ్చుచున్నది.”

తైవలని ముఖము గాంభీర్యము నహింపెను; దాని వచ్చుటకు తడవగుచుండెనని యామె మిగుల నాతురముగా నుండెను. హేమలత యాసంగలి లత్యుపైట్లక మరల నిట్లు చెప్పినాగజూ: “వది నా, అదిగో పడవ బాణజోగమున నెట్లునచ్చుచున్నదో చూడు; పల్లెవాండ్రు దృఢముగా తెడ్డవేయుచున్నారు. పడవయెగిరి వచ్చుచున్నట్లున్నది.”

తైవలని యావైపు చూచెను; ఆమె భయము ద్విగుణిత మయ్యెను. ఆమె భయపడినట్లే జరిగెను. ఘట్టమునకు రెండుగజముల దూరమున పడవ నిలువఁగా వైవిరుఁ డొకఁ డందులోనుండి తీరమున దుమికెను. అతఁడు నరేంద్రుడు.

హేమలత చెట్టునీడలో నుండెను. నరేంద్రుఁడామెను బాడక దేవాలయములోనికి కరిగెను. హేమలత మూతము నరేంద్రుని జూచినతోడనే

యోగదేవుడు ముఖముపొలియున్నను, కన్నులలో కాంతి పూర్వమునలేనే యుండెను. జలభాగవతముతో నెదవి కొటికి నరేంద్రునిదెస దృష్టినిగిచ్చెను. ఆమెనక్షుడునచురకత్తికొన కానవచ్చుచుండెను. ఆమెవివాదగీతము పాడుచుండెనా? లేదనితోచుచుండెను.

నరేంద్రుని గమ్ము!" అనిజిలిచి యామె నుండునడువసాగెను. చాలదూరము గడచిపోయినవాగ వారు దుర్గమునకు బ్రవేశించి అంతఃపురమునందలి చీకటియింటిలో జొచ్చిరి. అంతఃపురము నరేంద్రుని కర్వవ్యమెఱుంగక యామెవెంట జోవుచుండెను. ఆక్కడమాత్రము నరేంద్రుడు సంతయించి "నీవెవరో నాకు తెలియదు. అంతఃపురమునకు బ్రవేశించుటకు నాకునుబతి లేదు" అని పలికెను.

"అంతఃపురములోనికి వెళ్ళుటకు నాకధికారములేనిపక్షమున మిమ్ము రండని చెప్పెను." అని జలభా చెప్పెను.

"నీవెవరో నాకు తెలియదు, తెలియనిచోటికి రాను."

"ప్రాణధనమా? మిమ్మునందరింక నలఁచినచో తార్చరచేతియను ఈ చురకత్తి నుపయోగింపజేయందునా? దీనినితీసికొనుడు. వట్టిచేతుల దానివెంటనచ్చుటకు శిరపురుషుల కేయాటంకముండదని తెలఁచెదను!" అని కతనస్వరమునకు బలికి జలభా నవ్వెను.

కోపముచేసనరేంద్రునిముఖమెఱువా తెనుశ్చెప్పుచుగానలేండు జలభావెంట జనజొచ్చెను. కొంచెమదూరము పోయినతరువాత నొకచోట నామె యతనికి కొన్ని వస్తువులు చూపి, కట్టుకొనుఁడనెను. వస్తువులనతఁడు కదలించిచూడ నవి యాడుదానివి! ఆచెరువొందియతఁడు జలభావంకఁజూచెను. ఈసారి గంభీరస్వరముతో నిట్లనెను "ఆలస్యముచేయవద్దు. మనమువచ్చిన ర్యాగము లిగిసిది. నాలుగువైపులను కొజ్జాలు విచ్చుకత్తులతో నిలువబడి యున్నాను. ఇదియొక బేగము మేడ. మీకుపురుషులని తెలిసినవెంటనే ప్రాణములు పోవును."

నరేంద్రుఁ డాశ్చర్యావ్వితుఁడయ్యెను. జలభా చెప్పినదంతయు సత్యమే. కల్పలతరము లేక నరేంద్రుఁడు అవికతోడిగి, పటికణికట్టుకొనెను. జలభానవ్వుచు సతలనలపై టిపాకట్టెను. ఈయ

ద్భుతవేషముతో నరేంద్రుఁడు జలభావెంట జనెను.

నరేంద్రుఁ డామెవెంక నడచుచుండెను. ఎక్కియిండ్లు, ఎన్నివాకిళ్ళు నాటిపోయినవో చెప్పవలసివచ్చెను. క్రతివార్తము కడకు విచ్చుకత్తులతో కొజ్జావాండ్రు సాగాయిచ్చుచుండిరి. ఎవరో పరిచారిక లిటునటుఁ దిరుగుచుండిరి. జలభానాచారి నుండలు లోగ్రయిచ్చుచుండిరి.

అంతఃపురములోనికి జోవుచున్న కొలదిసరేంద్రున కాశ్చర్యము మెచ్చుజొచ్చెను. విశ్వస్థము, బ్రహ్మ, కలాపప్రియత్నమును గాంచియాతఁడు విశ్చిగుఁడయ్యెను. తెల్లరానితోఁ గట్టినగృహములను, కట్టినములను, స్తంభములను లెక్కించుటకు మీయలేకుండెను. ఆహా, రాత్రినైనెంత శిల్పమున్నది; గోడలందు స్తంభములందు, ప్రశోష్టములందు, నానావిధమృదులు గల శిలలను లతాపత్తిప్రముఖములు చాలచునటు లాపుటచే నిజముగా లతలు గోడలప్రక్క త్రుష్పించి యున్నట్లు కానఁబడుచుండెను. ప్రమానపరిమళముచే పొగిసాదము గమనకలాపముండెను. శ్వేతశీతశీల వర్ణవిషమలు సౌధము వెలుపలను బోవలను బ్రకాశించుచుండెను. అసామాన్యకలాప ణ్యదేవాలకుకొందలు జేయు లిటునటుఁ దిరుగుచుండిరి. కొందలు పువ్వులు కొని, శిరమునందుంచుకొనుచుండిరి; కొందలు మధురగానము నేయుచుండిరి. ఉత్సవదినమగుటచే ప్రాసాదము హస్తముతోను, నృత్యగీతాదులతోను పరిపూర్ణమై యుండెను.

కొరముగా నరేంద్రుఁడు బౌరంగజేతుఉన్న చోటికిజేరెను. అప్పుడు పాదుషా లేగముతో 'పచ్చీను' అడచుండెను. పచ్చీను గదులు తెల్లరాతితోఁ గట్టిన యిండ్లు; ఒక్కొక్క బేగము ఒక్కొక్కపావు! పావులు వివిధవస్తువులుగా నుండుట యవసరము. కాబట్టి యాస్త్రీలు వివిధవర్ణముల దుస్తులు ధరించియుండిరి.

అక్కడనుండి నరేంద్రుఁడు జలభాతో నొక మందిరముఁ బ్రవేశించెను. అరసుణియ గృహమున ముగ్గురు నలుగురు లేగములు సంగీతము పాడుచు వాద్యములు వాయించుచుండిరి. ఆయింటికి గొంచెము దూరమున యున్ననానది వైపున చలువరాతితోఁ గట్టిన వసారాణాశెన్నలపడుచుండెను. ఆపగిలేతము కాలతముగను రుచి

యముగ నుండెను. వీలాంబరమున నొకటిరెండు నక్షత్రములు గాన వచ్చుచుండెను. తరత్యాలచంద్రుడు సుధావన్నము గురియును నభోమండలమునకు సాంబర్యమును, లోకమున కానందమును సుకుహర్ష్యుచుండెను. సమీపమున నల్లని యమునానది కలకల నినాదముతోఁ బ్రవహించుచుండెను. చంద్రకిరణోజ్వలమైన యానదీగర్భమునై నొకటి రెండు చిన్నపడవలు దేలియాడుచుండెను. దక్షిణదిశను తాత్పర్యముతో రహస్వీయముగాఁ గానవచ్చుచుండెను. వసారాలాపరిచారికతప్ప మరెవ్వరును లేరు. ఆ వె పీఠ వాయింపుచు గానముచేసి, అలగటఁ జెంది గోడపైదల వాల్చి, బహుశః సుఖస్వప్నము గాంచుచుండును! యమునానాథ మాపెకేశరాలతోఁగ్రడించుచు, నడుమ నడుమ విజెను మోగించుచుండెను. యమునాకట్టలము నాకట్టించుచు కితలహాయ సుఖము ననుభవించుచుండ నరేంద్రుని పృథ్వీయము భావోదయ మయ్యెను. అనిశిధమున నరేంద్రునినకు వంగ భూమియందలి హేమలత కానబడెను. ఆమెనుండర వదనము సుధాంతుని కన్నను ఎక్కువ నుధావయము. నరేంద్రుని పృథ్వీయము మహావీర్యమాత్మ్యము హేమలతా ప్రపూర్ణమయ్యెను. అతఁడాకాశమువంగఁ జూచి నిట్లాడు విడిచి, యింకొక వైపునకు నడచెను.

అతఁడు వెళ్ళుచున్న దిక్కున కోలాహలము వినవచ్చెను, అంతఃపురమున కలకలము నాకట్టించి నరేంద్రుఁ డాశ్చర్యము నొంది, కుతూహలముతో నానిట్లునకే నడవనాగెను. సమీపించి నకొలది నరేంద్రునకు వారికంత వినిగ్రతలగు మధురవాక్కులును, హాస్యధ్వనులును వినబడఁజొచ్చెను. మఱితర యాశ్చర్యముతోఁ నతఁ డావైపున కేగి జనాకీర్ణస్థానము జేరెను. ఎదుట పెద్దపొంగింజము, అందుపూల మొక్కలు పూడిగెలు కానబడెను. నాలుగువైపుల మేడల చాలుండి పుష్పమాలికలు నేలెడుచుండెను. వృక్షలతాదులందు ప్రమానములు వికసించి యుండెను. అక్కడక్కడ కుసుమములు రాశిభూతములైయుండెను. చక్కనికేశాకూటులు కటిగన పెండ్రీకెలును ఆకాశమున కెత్తుకొని పోయి, చురుకు క్రికరూపమున నల్లంకల పెదజలుచున్నట్లుండెను. లతాకుంజములందు, వృక్షాంతరాళము

లందు, ఎదుట, పక్కన, వైపు, క్రిందను నానా వర్ణముగంధ దీపావళి ప్రకాశించుచుండెను. అమరావతి లక్ష్మణుని నేడే జేగంబుమావలె అపూర్వరూపము ధరించిన ట్లుండెను. ప్రాంగణమున దుకాణముల వీధియున్నది. అందు క్రియవిక్రియములు మిక్కుటముగా జరుగుచుండెను. అక్కడ నందఱును సుందరులే. అమ్మవారు భారత వర్ణమునందలి ప్రధాన మహారాజులు, రాజులు, ఉమ్మరాహులభార్యలు, కొనువారు పానుపాదేశములు. అనార్యవశ్యలగుయవతులు క్రియవిక్రియములు సలుపుచుండిరి. వాచలసాంధ్యమునకు, రసికతకు, వాక్పిగల్గుతకున నరేంద్రుఁడాశ్చర్య మొందెను.

ప్రతిసంవత్సరము నాశోజుదినములలో పాదుషాదేగంబుమాలుగా నిట్టియంగళ్ళు పెట్టుదురు. భారతవర్ణమునందలి మహిళామణులు ఈదుకాణములలో వస్తువులను విక్రయింప వచ్చుచుండురు ఉమ్మరాహులు, రాజులును తమస్త్రీలకు జేగములతో పరిచయముకలుగుట కిచ్చటికి వారిని బంపుదురు. పాదుషా యొక్కదుత్తకు పుత్రులు లెవ్వరు నివటికెరారు. పూర్వాచార ప్రకారము ఈ పండుగురోజులలో దుకాణములు పెట్టనిచ్చి డొరంగజేబు ఇద్దరుదేశములలో నొకదుకాణము నుండి యింకొకదుకాణమునకుఁ దిరుగుచుండెను. బ్రాత్ర్యయధ్యమన డొరంగజేబుకు సహాయము చేసిన రోషకా ఆరాకు ఇచ్చట నెంతోగౌరవము, ఎంతో యధికారమును గల్గును. దారావత్తిము ననలంబించిన జేమకా - ఆరాకు నేటియంతనమున స్థానములేదు.

విస్మయోత్పల్లలలోచనములతో నరేంద్రుడై మహోత్సవము చూడఁ జొచ్చెను. పాదుషా ఒక మొగలనుండరిదగ్గఱ కొన్ని యలంకారములను జరిబట్టలను వేరమాడఁజొచ్చెను. వేరమున నొకరి కొకరు తీసిపోవువారుకాదు.

“నీసరుకు మంచిదిగాదు. నీవిక్కడ మోసముచేయవచ్చినావా?” అని డొరంగజేబువలికెను.

“ఎటువంటి వేరగాఁడవు నీవు? ఈలాటి సరుకులనివెన్నడు చూడలేదు. నీకు వీనింగంటి యెట్లు తెలియును? ఇక్కడకాదు, ఇంకొకచో టికనటు నీకుతగిన వస్తువులుదొరకును!” అని ఆచతురురాలు పలికెను.

చాలసేపు బహురమాచి, నరేంద్రుఁడు ఖతే

మలు సేవకంకణమును బూజించినాను పృథ్వీ
మునఁదాల్చినాను, దీనినివిస్మరింప నాకొరకష్ట
ముగా నుండఁగోనీతఁజెంగవు. అయినను, దీనినూ
డఁదీయును దీనిసేవాకథికారములేను. నరేంద్రా,
నేను విశ్వాసములేని భార్యనుకాను" అనియామె
పలికెను.

నరేంద్రుఁ డేమియు మాటలాడక, నిశ్శబ్దము
గా హేమలత హస్తమునుండికంకణమునువిప్పెను.

అంతట హేమలతయిట్లనెను: "నరేంద్రా,
నేనుపోవుచున్నాను. నీవు ధన్యవరాఁజుఁడవు,
చిన్నతనమునుండి నీవుధర్మముఁగ దాస్థకలదు, ఆ
ధర్మమునెప్పుడు చుజవవద్దు. భగవంతుఁడు నీకు
సుఖమునిచ్చును. ఆయనవిధించినప్రకారము చున
ము ప్రవర్తింతుము. పుష్పమొకటి రెండురోజులు
పరియశమువెనఁబల్లి యెండిపోవును: పక్షికాంతి
చేసల్లునము చెంది, గానముచేయును. వాఁడని
అంతే. నరేంద్రా, నీవుయోధవు; క్రతువులను,
జయింపుము, దేశమునకు మేలు చేయుము
ఆశ్రయించిన దుష్టులను కరుణింపుము.
భగవంతుఁడు నాకు దేవత్యుఁడగు డగుభర్తను బ్ర
సాదించెను. పతిసేవనుండెన్నఁడు లాభము చేయ
కుండునట్లును, నిశ్చలభక్తిగలిగి నేను పతివ్రత
గానుండునట్లును దేవుడు నాకు తోడ్పడుఁగాక!
అన్నా, నరేంద్రా, చిన్నతనమున నీవు నాకు
ధర్మములు బోధించితివి; ఈపవిత్ర దేవాలయ
మున తిరుగ ఆధర్మము లుపదేశింపుము. అన్నా,
ధర్మమార్గము నెన్నడు విడవనని నీవు, కిరంతరము
పతివ్రతయై యుండునని నేను వాగ్దానము చేయు
దము రమ్మ!" ఈవాక్యములు ముగించి హేమలత
విగ్రహము నెదుట ప్రణామము చేసెను; నరేం
ద్రుఁడు నిశ్శబ్దముగా ప్రణమిల్లెను.

లేచి, హేమలత నరేంద్రునిచేయి సయత్న
ముగాఁ బట్టుకొని, అన్నా, రాత్రి చాల దాటి
నది; సెలవిమ్మ! నిరంతరము నిన్న నే నన్ననువలె
బ్రేమించును; నీవు నన్ను చెల్లెలివలె భావింపుము"
అని చెప్పి బాష్పకణము తుడిచివేసి, మెలమెల్లన
దేవాలయమునుండి బయలుపెడలెను.

కంటికిఁ గానబడుచున్నంత వఱకు నరేంద్రుఁ
డామెంకఁ జూచుచుండెను. తరువాతనే?—
తరువాత, నరేంద్రుని యారాత్రి శోకవిషాదముల
నాలోకించుచో లోకములలో కరమనిర్భాగ్యుఁడు
సైతము విమఁబుఁ డగును. అదీనుని పృథ్వీయము

జ్ఞానసూక్ష్మ మయ్యెను; ప్రణయస్ఫుర్తాంతము నా
టితో సమాప్తి నొందెను.

మాధవీకంకణము నమ్మనఁ జేర్చి నరేంద్రుఁడు
యమునాతీరమునఁ గూర్చుండెను. దీనిని విస్మయము
దీనిపై నాకథికారము లేదు. నరేంద్రా, నేను
విశ్వాసములేని భార్యను కాను అనెడి యామెప
లకులు మాటిమాటికెట్ల పిలిచుచుండెను. ఆ
ప్రేమ చిహ్నము నుంచుకొనుటకు నశేషమైన
కథికారము గలదా! లేమయంతయు దాని నా
తఁడు పృథ్వీయమునై ననుచికొని ప్రాంతకాల
మున శూన్యప్రాయముతో దానిని వదిలిపె
ట్టెను. యమనానవిజలమునఁ దేలియాడుచు శు
ష్కకంకణ మదృశ్యమైపోయెను.

౩౫

మగదేశమునుండి మహానుజా యుద్ధార్థము
లేంపవసర్యయము నచ్చుచుండెనని వెనుక జెప్ప
బడినది. శీతకాలమున ప్రయాగదగ్గల సుజాతు
బౌరంగజేబుకు గొప్పయుద్ధము జరిగెను. రెండు
రోజులు పోరాడి పరాజితుఁడై సుజా పాటిపో
యెను. ఈయుద్ధమున జన్మంతసింగు బౌరంగజే
బుకు విరుద్ధముగా నుండ యత్నించెను; కాని
తీర్థ్విబుద్ధి యగు వామహాయోధకు జన్మము కలి
గింపలేక గాజస్థానమునకు మరలిపోయెను.

సుజా ప్రయాగనుండి పొట్టుకు, పొట్టు
నుండి ముంగేరుకు, ముంగేరునుండి రాజమహా
లుకు, అచ్చటనుండి గంగానదిదాటి తండాకు ప
లాయనము చేసెను. బౌరంగజేబు కుమారుఁడు
మొహమ్మదు, నేనాపలి అమిర్ జుమ్మాయను
సుజాను వెంటచిరి. కలదాలో మొహమ్మదు
సుజాపుత్రికను పెద్దియొడి, యాతనిపక్షమున
జేరెను. అట్లయినను, అమిర్ జుమ్మా ఇరువుర నో
డించెను పిమ్మట మొహమ్మదు తనతండ్రియొక్క
ధూర్తపుత్రికను నమ్మి భార్యను సుజాను త్యజించి
వెడలిపోయెను. పాపము! సుజా ఆరాకాష్
దేశమునకు పాటిపోయెను. అక్కడి రాజుతో
విరోధము సంభవించుటచే సుజా సైన్యముగా
నిహతుఁడయ్యెను. ఆయనపహితను రాజు వివా
హము చేసికొనెను. రూపవతియగు ప్యారీబానూ
విచారముచే నాత్మహత్య చేసికొనెనని జన్మశ్రుతి
కలదు. ఎవఁడు మగదేశమును ఇరువదిసంవ్సరత

ములు పాలించి, పాలనమున కరణము యుద్ధమున సాహసమును పొందువులయెడ నాదార్యమును జూపి భార్యత్వంగాంచెనో; ఎవ్వని రాజమహాలు సగరమందిలి ప్రాసాదము మధ్యలోకమున అమరావతి వలెనుండి, దివాత్రము లానందలహరిని గుమ్మై యుండెడినో, అట్టి సుఖ మరణకాలము నతలవాచుకొనుటకు చోటులేక, విదేశమున శత్రువుచేతి సహటు:బముగా వివస్థుఁడయ్యెను!

దారా శ్యామనగరము, లేక ఫలే ఆపాద్ యుద్ధమున పరాజయమునొందిన పిమ్మట సింధుదేశమునకు పలాయనముచేసెను. బొరంగజేబు నెన్యము దారా నక్కడనుండి దిష్టినగరమునకుఁగొనిపోయెను. నృశంకుడు బొరంగజేబు తనయన్నగారినిచ్చవచ్చిన టవమానించి, వధించెను. చెఱసాల యందున్న మరాద్ హుడ త్వరలో ప్రభువునాతిచే నిహతుఁడయ్యెను. బ్రాత్యురక్తన్నతుండై బొరంగజేబు భారతవర్ష సింహాసనము నధిరోపించెను.

మధురలో హేమలతను జూచిననాటినుండి నరేంద్రునకు మతిపోయినట్లయ్యెను. వందేశమునకుఁ బోయినపిమ్మట హేమలత నరేంద్రుని గూర్చిన వార్తలగ్రహించుచుండెను; ఉదారవృద్ధయుఁడగు శ్రీశంధ్రుఁడు దేశదేశములయందు నరేంద్రుని వెదకించుచు, అతఁడు మరలినచ్చినచో జమిలో సగముపాలు ఇత్తునని చాటించెను. కాని, నరేంద్రుఁడ నానాటినుండి యెవ్వరికిని గనబడలేదు.

హేమలత వీరనగరమున తనభర్తతోనివసించుచుండెను; మధురానగర దేవాలయమున తానుచేసిన ప్రతిష్ఠ నామె విఫలమింపలేదు. ధర్మపరాయణ యగుహేమలతకు పతిసేవయందే కాలముగడుచుచు, వేఱుతలంపులు కలుగుట మానెను. పతిభక్తి తప్త ఆమెకు వేఱొక ధర్మము తెలియకుండెను. క్రమముగా నామెకు హేమంత కుమారి సరయుఁబాలయను పుత్రిక లిరువురును, ప్రతాప్రుఁడను కుమారుఁడును జన్మించి. ఇరువదియేండ్ల క్రిందట క్రీశుఁడు, నరేంద్రుఁడు హేమలతయు సాయంకాలమునం దాటలాడుచున్నట్లే తన కుమారుఁడు కుమారిలకు గంగ యొద్ద నాడుచుండ హేమలత బాష్పవికసిత నేత్రములతో విలొకించును. పిల్లలు గంతులు వేయరు, కరుగు లీడుచు, ఆనందభర్వనితో కుం

జవకము ప్రతిభర్వను లీనునట్లు ఆడుచుందురు. నంసారమున ఒకతరమువాటికి చెంవతడరమునచ్చినది శిశువుల ముఖములు చింతాశూన్యములై, నేత్రములు తేజోవంతములై యున్నవి; ఇంకను దేవనపు విచారము లా దివ్యానుభవములవై నంకితముకాలేదు.

వివాహ యువ తరువాత రమారమి పదిసంవత్సరములకు హేమలత తన సంతానమును మెంటఁబెట్టుకొని, యొక సన్యాసిని, సందేశింప నతని యాశ్రమమునకుఁ జనెను. వీరనగరమునకు కొన్ని కొనుల దూరమున పృథిధమైన కాల్యలీనక్షత్రము గలదు. వృక్షస్కంధమున కించుమించుగా మూడువైపునూడలు గోడలవలెఁ బెరిగివెలిచుచువారి కవియన్నయు నెద్దగృహమువలె గానఁబడును. ఆవింతయంటిలో నొక సన్యాసి కొన్ని సంవత్సరములనుండి నివసించుచుండెను. పల్లెలలోని యిల్లాండుగిను బాతీకలును సానురాగముగా నాజడదారికి పృథ్వ్యశాముపాలు పండ్లు, దుంపలు సమర్పించుచుందురు; వానితో ఆయన జీవించుచుండెను. ఇంచుమించుగా పగలంతయు నతఁడు ధ్యానమునం దుండును; సాయంకాలమున గ్రామములో నింటింటికీ బోయి, కోక విస్కాలుల నూజిండుచు, రోగులకు శుశ్రూష చేయుచు, దీనులకు తోడ్పడుచు, మానవుల కష్టములను దొలగించుట తనకు నియమముగా బెట్టుకొనెను. అర్ధరాత్రము వఱకు నీపనులు చేయుచు, పిమ్మట తన తీర్థగృహమున కరిగి, అన్నియుతువులలోను ఒకేవిధముగా నతఁడు గడ్డిపై నిద్రించును. ఆకొటమున నున్న జడదారిని దర్శించుటకు వివిధగ్రామములనుండి యనేకులు వచ్చుచుందురు.

హేమలత వృక్షమునకు కొద్దిదూరమున పడవదిగి, కాలినడకను మెల్లమెల్లగా వృక్షమునకుఁ జని, మునికే నమస్కరించెను; పిమ్మట తనపిల్లల నెత్తుకొని నిలిచియుండి తాపముని వంకఁజూడసాగెను. అటనుండి యింకతనదృష్టి మరల్చలేక యామె నివ్వందముగా విలొకించుచుండెను.

తపసియు హేమలతను నిశ్చలదృష్టితో వీక్షించెను; అనురాగ పూరిత నేత్రములతో హేమలతనమస్కరించుట చూచెను; సత్కష్టముగా నామె సంతానమును విలొకించెను చూడఁజూడ, ఆయన నవ్వుదయము గ్రొక్కదలి నట్లు కంట నొకబా

మృతము. గగ్గరియైనట్లున్నది. తుదకు సన్యాసి
ధీరముగా హేమలత దగ్గరకు వచ్చి, శకువుల
మస్తకములపై హస్తముంచి యాశీర్వాదించెను.
అంత నతడు నిశ్చలదృష్టితో నామెనవలోకించు
చున్నట్లు నెను: "దైవ సముద్రైవ భర్తయెడ నీకు
నిశ్చలభక్తి యుండునుగాక! పరమ పతివ్రతయై

వెలయుచువుగాక!"

సన్యాసి వెనుదిగి వెడలి పోయెను. అటు
తరువాత నాతడు తరుచున నాతఁడెప్పుడైనా
బడలేదు. అగ్రాచురముండి యాతఁడెచ్చటికిఁ
బోయెనో యెవ్వరును గ్రహింపలేక పోయిరి.

స మా ప్ర ము

నీ రో పాట

నోరి నరసింహం

మండు భగభగరోముపురమా
మండు భగ్గున రాజధాని
మంట చూచిన నాదు తను పు
ప్పొంగి పోయెడిని!

చిటచిటా దూలాలు చీలిచి
గురసురా యని చూరు లంటి
పటపటా పగిలించి నోడలు
భగ్గు మనిపించు!

మేడ వెంటనె మేడ నంటుము
విధి వెంటడి విధి రగులుము
ఊరు నంతా భగ్గుయని ని
ర్మూల మొనరించు!

ఒక్క పురువును మిగల నీయక
మెక్కుమీ నీకడుపునిండా
లెక్కలేనేలేదు 'నీజరు'
యొక్క దాన మను!

మింగుమీ ఆ ధనికు హర్మ్యము
మింగుమీ ఆ నాట్య భవనము
మింగుమీ ఆ కావ్యశాలను
మింగు సర్వముగ్గ! 3౧

అల్లదే నిన్దక బబ్బె
పిల్ల లెందరొ కలరు వారల
బుల్లి మేనులు పీఠి సురసుర
బూది మొనరింపు !

ఆ సభాస్థలి సభకు కూడిన
దేశ దేశాగత జనమ్ములు
చూసినికొ బర్విడక మునుచే
రాసిగా చేయు !

అజితై తమ జీవముల నా
కమ్మివేసిన వీరకోటుల
గుడిసె లవియే దాన మిచ్చితి
కూల్చు మవి యన్న !

ఆరిపోవకు మారిపోవకు
మారు నన్నె న్నొడదీపము
ఊరు నీపెను నోట పడువర
కారి పోవకుమీ !

మండు భగభగ రోము పురమా
మండు భగ్గున రాజధాని
మంట చూచిన నాదు తను పు
ప్పొంగి పోయెడిని !

చిత్రకారుఁడు

(అజయకుమారసేను వంగమాతృక ననుసరించి)

తి. వీరరాఘవ స్వామి

౧

అకాలపు చిత్రకారులలో విమలుని యందు జనులకు భక్తిశ్రద్ధలు మెండు. నిజముగ విమలుడు వ్రాసినదెల్ల అతి సుందరముగను అవందచాయకముగను నుండెడి. కాని సామాన్యజనులు అతని చిత్రపటముల నంతగా మెచ్చుకొనే వారు కారు. ఏరూపభావములతోఁ గో కులు తనను చిత్రరువులు వ్రాయ ని యోగింతురో అప్రకార మతడు చే యక తన బుద్ధి ననుసరించి చిత్రించే వాడు. అందుచేత అతని నెవ్వరును పెద్దపెద్ద చిత్రరువులు వ్రాయుమని నియోగించేవారు కారు— శ్యామలుని నియోగించేవారు.

శ్యామలుడు గొప్పయింట బుట్టిన వాడు, చిత్రకళయందు నవీనమతాన లంబుడు. కాని అంతనైపుణ్యము కల వాడు కాడు. ఎక్కడ ఎక్కువ రంగు పూసిన చిత్రసౌందర్య మతిశయించు నని తోచునో అక్కడే మరింత రంగు బూసి దానిని ఎక్కువ జాబుగా నుండే టట్లు చేసేవాడు. లోకులును అట్టి చిత్రరువులనే మెచ్చేవారు. అనేకు లతని నే చిత్రరువులు వ్రాయ నియోగించే వారు. అందుచేత దేశములో నతని

పేరు త్వరగా బ్రసిద్ధిలోకి వచ్చినది. అందువల్ల నతడు విశేషధనముగూడా ఆర్జించెను. కాని ప్రతిభాసంపన్నుడైన విమలాడు దారిద్ర్యమందే యుండెను. అతనికి కుటీరావాసము తప్పలేదు.

విమలునకు గురువులు లేరు. చిత్ర లేఖన మతడు తనంతనే నేర్చుకొనెను. శ్యామలుడు గురువుదగ్గర శిక్షపొందిన వాడు. అందుచేత వారికి మతభేదాలుండేవి. అయినను వారిద్దరికి అన్యోన్య స్నేహము. విమలుడు ధ్యాని, మధురభాషి. అయితే అన్యతతో చేనువు గా మాట్లాడడు. నిర్జనస్థలమున సూర్యుండి ఏకాగ్రచిత్తమునో నతడు చిత్రములు చిత్రించును. కాని ఆచిత్రరువుల నెవ్వరూ కొనేవారు కారు.

౨

“తనకు గావలసిన చిత్రరువును వ్రాసి యిచ్చినవారికి కోరి నంత బహుమాన మిత్తునని ధనికుడొకడు ప్రచురించెను.”

విమలు డెల్లపుడును దన కుటీరము ననే యుండేవాడు, ఎక్కడకును పోవు

వాడు. కాదు. అందుచే బయటివార్తలతోనీ వెలియవు. ఏదైనా ఒక చిత్రమును వ్రాయు సరికి కొని నిరంతరము తన భార్యను గుర్తుచేయుచు వాడు. చిత్రమువే అతని సర్వస్వము.

ఒకనాడు విమలకు చిత్రశాలలోనుండిగా అతని భార్య ఉత్సాహముతో నేదో అతనికి జెప్పబోయెను. విమలకు తన భార్యతో నేదో చిత్రించుచుండుట చేత ఆమెను చూడలేదు. భర్త ఎప్పుడు తనవంక చూచుకొని ఆమె ద్వారము దగ్గర నిలిచియుండును. ఎంతసేపటికిని విమలకు తలయెత్తలేదు. ఆమెయునట్లే చిత్రమవ్రాసిన విమలను వంకను చూచుచు నిలుచుండెను. కొంతసేపటికామె చిత్ర మచిత్రమవున లీనమయ్యెను.

కమల విడుషి. ఆమెకు చిత్రకళయందభిరుచిమొదలు. భర్త వ్రాసిన చిత్రమను చూచి యామె యానందించుచుండును.

కమల పతిభక్తిపరాయణ. ఆమెకు భర్తకంటె ప్రేమాస్పదమగు వస్తువు వేరేదియునులేదు, వేరుదైవమునులేదు. వారిరువురి స్వభావములుకూడా ఒక్కటే. అయితే దారిద్ర్యచింత మాత్రమే పుట్టినా ఆమెను బాధించుచుండును. నేడామెకీ పోచురగవార్త వెలియుటచే నుత్సాహము కలిగెను.

విమలకు చిత్రలేఖన మాపి ఏదో కొంచెము కొరత యున్నట్లు తోచగా దానిని పరిశీలింప నాలుగడుగులు వెనుకకు వేయబోయెను. అప్పుడతనికి ద్వా

రమున నిలిచియున్న కమల కనబడెను. అంతనాశ్చర్యముతో నతడు, 'నీవువచ్చి ఎంత సేపైనది?' అని యామెను బ్రశ్నించెను.

కమల చిరునవ్వుతో, 'ఒక గడియ సేపైనది.' అనెను.

'నీముఖము చూస్తే నీవేదో ఉత్సాహముతో చెప్పుదలచినట్టి నట్లు కనబడుతుంది. నిజమేనా!'

అతను

'ఏమిటది?'

'ఒక ధనికుడు తాను కోరినట్లు చిత్రమను వ్రాసి యిచ్చేవారికి కోరినంత బహుమాన మిస్తానని ప్రచురించినాడట. ఆచిత్రమను మీరు వ్రాస్తారేమో అని చెప్పవచ్చును. అలాచేస్తే మీకు పేరుప్రతిష్ఠలు వస్తవి. మన దారిద్ర్యము కూడా వదిలిపోతుంది.

'ఏమిటి! ఆయన కోరినట్లు చిత్రమను వ్రాయడమా! అందుకు శ్యామలుడే సమర్థుడు.

ఇట్లుచు విమలకు చిత్రమను కడకుబోయెను. భార్యచెప్పిన మాటలతని కంతగా మనసుకు పట్టినట్లులేదు. అతడంతట కుంచెతో రంగుదీసి పటముపై నేదో చిత్రించెను. చిత్రము తా ననుకొనినట్లు వచ్చుటచేత కాబోలు అతని ముఖము ప్రకృష్టమయ్యెను.

కమల ఇదివరకెన్నడు భర్తకెదురాడి యెరుగదు. భర్త తనమాటలను విని విననట్లుండుటచేత ఆమె నిరుత్సాహయమయ్యెను. కాని ధనేచ్ఛమాత్రము తగ్గలేదు. ఆమె భర్తను సమీపించి, 'మీ'

మనస్సుకు కష్టము కలిగించడము నా ఉద్దేశ్యముకాదు. ఆచిత్తరువు మీరు వ్రాస్తే మీకు పత్రిక రావడమేకాక మన కష్టాలు కూడా కడతేరుతవి. అదే నాకోరిక. మీరు కోపపడక నామనవి చిత్రించవలె,” అని దీనముగా పార్థిం చెను.

ఆమె పార్థన మంతగా అతని చెవి దూరినట్లు లేదు. అతడా చిత్రపటము ను జూచుచు ఆనందించుచుండెను. కమల భర్తహస్తములను కట్టుకొని గద్గద కంఠముతో, ఈసారిమీరు నాపార్థన వినకతప్పుదు. మీరు బయటికి పోరుకా బట్టి బయటి సంగతులు మీకు దెలియవు. శ్యామలబాబు ధనము సంపాదించి ఎంత సుఖంగా ఉన్నాడో మీరెరుగరు. అతనిని ఎందరు ఆహ్వానిస్తారో, ఎంతగా రవిస్తారో చూడండి. మనము మొదటి నుండి దరిద్రులుగానే ఉన్నాము ఇప్పుడూ దరిద్రులమే. కనుక ఈబక్కసారి మీరు నామనవి వినవలె” అని దీనము గా వేడెను.

ఆమె దీనాలాపముల కతని మనస్సు కరిగి, సరే చూతాములే, అన్నాడు.

3

ఒకనాడు విమలుని కుటీరము దగ్గర శ్యామలుడు ఇంకొందరు చిత్రకారులూ సమావేశమైరి.

విమలుడు తన కుటీరములోనే యుండును. బయటనున్న జనసమూహమును జూచి కమల చిత్రకాలకు వెళ్ళి విమలు

నితో, ‘మన వాకిలిముందర ఎంతమంది ఉన్నారో చూడండి’ అన్నది.

విమలుడు, ‘ఎవరువారు? ఎందుకు వచ్చారు? వారిక్షేమకావలె?’ అని ఆమెను బ్రశ్నించెను.

‘నాకు మాత్ర మేమి తెలుస్తుంది? బయటకు వెళ్ళి చూడండి. వారేదో చిత్రగుప్తసంగతి మాట్లాడు తున్నట్లు తోస్తుంది’.

‘ఏమిచిత్తరువు? ఎవరిచిత్తరువు?’

‘బయటికి నెల్లినారిణో మాట్లాడండి అన్ని సంగతులూ తెలుస్తవి.’

విమలుడు బయటికి వచ్చెను. శ్యామలు డతని సమీపించి కౌగిలించుకొని, ‘అన్నా, మీకేమైనా చిత్తరువు సంగతి తెలిసిందా?’ అనెను. మరొకడు, ‘ఆచిత్తరువువ్రాయడానికి విమలుడే సమర్థుడు. ఇంకొకరి చేత కాదు.’ అనెను. విమలుడు, ‘తప్పుగా, చిత్తరువేమిటి? నాకేమి తెలియదే!’, అనెను. శ్యామలుడు “ధనికుడొకడు చిత్రపట మొకటి కావలెనని ప్రచురించివాడు. తానుకోరినరీతిగా వ్రాసి యిచ్చినవారికి గొప్పబహుమాన మిచ్చునట చిత్రము మృతభర్తచెంత భార్యకూర్చున్నట్లు ఉండవలెనట, అనిచెప్పెను.

మృతభర్తచెంతభార్య కూర్చున్నట్లు అనుమాటలు వినగానే అతని శరీరమంతయు నొక్కసారిగ ఝల్లుమనెను, ముఖము నెలవెల బారెను. చిత్రవికారము జనించెను, మృత్యుదేవత భీకరాకృతితో తన నాకమించు చున్నట్లే తలచెను. విమలుని ముఖభంగి పరిశీలించి శ్యామ

లున్న సీవంత భయపడతావెందుకు? నీసామర్థ్యము నీవెరుగవు, నాకు తెలుసును. నీవే దానిని చిత్రింపగలవు. నీవింక అభ్యంతరము చెప్పవద్దు! అనెను.

ఆమాటలు వినులుని చెవి దూరినట్లు బోచను. వినులుని మానమును జూచి అందరూ నిశ్శబ్దముగా నుండిరి కొంతసేపటికి వినులుకు, అదినాచేత కాను, దానిని చిత్రింపనీచే సమర్థుడవు, నీవే ప్రయత్నించుము, అనెను.

శ్యామలాడును తదితరులును వినులుని చేతులుపట్టుకొని, అన్నా, నీవే సమర్థుడవు, నీకంటె దానిని చిత్రించేవాడు ఎవ్వరాలేదు. మాస్కార్థనవిని నీవీపనిపూనుకోవలెను, అభ్యంతరము చెప్పవద్దు, అనిఏకగ్రీవముగా బతిమాలిరి.

వినులు డేరీ మాట్లాడక తనకుటిరములోకి బోయెను.

౪

వినులుకు నేటి కైదారుదినములనుండి చిత్రశాలవదలి బయటికి వచ్చుటలేదు. అతడొక చిత్రరపునుగైకొని తడేక దీక్షతో చిత్రించుచుండెను. పగలులేదు, రాత్రిలేదు, నిద్రలేదు, ఆహారములేదు! నిరంతర మాతని మనస్సు చిత్రపటమున లీనమైయుండెను.

భార్య పిలిచినను అతడు పలుకుటలేదు. చిత్రైకాగ్రతతో అతడు పటముపై నేదో చిత్రించుచునేయుండెను. ఆచిత్రించినది తాననుకొనినట్లుండకపో

వగా పటము నావలపై చి ఒకచోట కూర్చుండి తీవ్రముగాభ్యాసించును. భ్యాసముతోకొన్నిదినములుగడచెను. చిత్రరపు కొంచెమైనా తాననుకొన్నట్లురాలేదు. ఎన్నిసారులో చిత్రించెను, ఎన్నిసారులోభ్యాసించెను. కాని చిత్రరపువారడనుకొన్నట్లు రాలేదు. చివర కతని కేషునచ్చెను.

భర్త యవస్థనుచూచి కమల పలు విధముల దీనముగావిలపించెను. ఆవిలాపము లాతనికి వినబడలేదు. ఒకప్పుడర్ధాన్నము భుజించుటచేతను ఒకప్పుడు నిరాహారుడుగా నుండుటచేతను అతని శరీరము చిక్కిపోయెను. శక్తియు ఊచించిపోయెను. చివరకు కుంచెను పట్టుకొనుటకుకూడ శక్తిలేకపోయెను.

అంధకార బంధురమగు నెకనాటి రాత్రి వినులుడు తన భార్యను పిలిచి “నన్నొకసారి బయటికి తీసికొని పోతావా? లేవలేకున్నాను,” అనెను.

భర్త యవస్థను చూచినపుడెల్ల ఆమెకు మహాభయము కలుగుచుండెను. చెప్పరాని ఆవేదన ఆమె హృదయమును కలచివైచుచుండెను. ఆమెకు అన్నము రుచినుటలేదు, కంటికినిదురవచ్చుట లేదు.

వినులుడు భార్యను పట్టుకొని బయటికి వచ్చి “ఏమిటిది, నాకేమీ కనబడడంలేదే. నాకళ్ళేమైనవి. కొంచెమంటే కొంచెమైనా కనబడడం లేదే. అంతగాభాంధకారముగా ఉన్నదే!” అనెను.

నిజముగా బయట చిమ్మచీకటి క్రమియ్యుండెను. ఆకాశము కాలమేఘా

చ్చాదితమై యుండెను, శ్రవణభేదకముగా మేఘములు గర్జించుచుండెను. విద్యుల్లతలు నేత్రములచు మిరుమిట్లు గొల్పుచుండెను. ఆకు ఆల్పాపటలేను. కాల మాసన్నమై నట్లుండెను.

విమలునకు నిజముగా దృష్టి తప్పి పోయినది.

కమల, “ఇంట్లోకి పోదామురండి తుపానుకూడా వచ్చేటట్లుంది. ఇక నైనా నిద్రపోదురుగాని రండి” అని బ్రతిమాలెను.

మద్యపాన వాత్తునివలె తూలుచున్న విమలు నెట్లో భార్య లోనికి తీసికొని పోయెను. తన శక్తియంతయు నశించుచున్నట్లు అతనికి దోచెను. చైతన్య మంతర్ధాన మగుచున్నట్లుండెను. కొంత సేపటి కతడు భార్యను పిలిచి, “నన్నొకసారి చిత్రశాలలోకి తీసికొని పోతానా— ఒక్కసారి!” అన్నాడు. అందు కతని భార్య, “మీరొక్కడకీ పోవద్దు మిమ్ముచూస్తే నాకు భయము వేస్తున్నది. ఇకనైనా నిద్రపోండి. ఇకనైనా కాస్త విశ్రాంతి తీసుకోండి,” అని బ్రతిమాలుకొనెను. విమలుడు రుద్ధకంఠ స్వరముతో, “కాదు కాదు, ఒక్కసారి తీసుకుపో— ఒక్కసారే,” అనెను.

విమలుడెంతో కష్టముమీద చిత్త రుపు ఎదుట కూర్చుండి తడబడు మాటలతో “ఓహో! నువ్వీ కళ్ళు కొంచెము కనబడుతున్నవే. అయితే చాలాసేపు చూడలేను. దృష్టి తప్పి పోతున్నది, సత్తువకూడా పోతున్నది. చివరసారి ఆకుంచె నొకమూటు నా

చేతికిస్తావా. తుదిసవరణ చేస్తాను., అనెను.

అతడంతటకుంచె వట్టుకొని. తుదిసవరణచేసి “చాలు” అనుచు క్రిందబడెను.

పక్కనున్న కమల ఇంతంతసరాని తొట్టుపాటుతో కేకవేసి ఆతని పట్టు కొనబోయెను కాని ఆమెప్రయత్నము నిష్ఫలమయ్యెను. ఆమెచేతు లామెకు స్వాధీనము కాలేదు. నోటమాటరాలేదు. ఆమెచైతన్య మకస్తాత్తుగా నెగిరి పోయెను. ఆమె భర్తపాదసమీపమున గూలబడెను.

మరునాడు సూర్యోదయము కాక మునుపే ఆధినికుడు శ్యామలుడును తదితర చిత్రీకారులును విమలుని కుటీరమునకు వచ్చిరి. శ్యామలుడు ద్వారము కడకుపోయి, విమలా అని పిలిచెను. ప్రత్యుత్తరము రాకుండుటచేత సతడు కుటీరము లోనికిపోయి చిత్రీకటమూలమున పడియున్న విమలుని శరీరమును, తత్ప్రాంతమున శిలావిగ్రహము వలెనున్న అతని భార్యను చూచెను. ఇరువురును మరణించి యుండిరి.

శ్యామలుడు బైటికివచ్చి గడ్డకంఠ ముతోపిమలుడు చిత్రరుపు పూర్తిచేసినాడు. కాని అతడు మాత్రములేడు!” అనెను. పిదప మాటలాడలేకపోయెను.

అదివిని అందరు నైకకంఠ్యముగా, “ఏమిటి, విమలుడేమైనాడు?” అని శ్యామలు నడిగిరి. శ్యామలుడు పిల్లవానివలె నేడ్చుచు మరల లోనికి బోయెను.

అందరును లోపలకుబోయి జరిగినది

క వి దా రి ద్వ్యము

చిని నైస్తబ్ధులైరి. చిత్తరువు నందెట్లు
చిత్రితమైనదో అట్లే శరీరములు శృంగి
చిన కమలా విమలలు కనబడుచుండి
రి. విమలుడు జేనిని పటమున జీత్రించె
నో దానినే తన జీవితకాలములో దృ
శ్యముగా చేసినాడు. చిత్తరువులోకూ
డా కమలా విమలుల రూపాలేయున్నవి
ఎదుట హృదయ భేదకముగా వారిశరీ

రములు కనబడుచున్నవి. ఏమాత్రము
భేదములేదు. ఒక లేదృశ్యము!

అశుభార్థ సయనములతో భేద
ములేని ఆచిత్రముల రేచిని జూచుచు
అందరు నిలుచుండిరి. సిత్రకారుడు చి
త్తరువు నందును జీవితకాలమందును
ఒకేదృశ్యమును జిత్రించినాడు!

క వి దా రి ద్వ్యము

విద్వాన్, శితావధాని, కోవల్ల శివకామేశ్వర రావు

నీయమర్థ కోడలు వసేజము లుండెడినోట్లు చూచి, య
త్యాయిత మోదనోలిక నాటుట యాపె నిసర్గవృత్త; మ
న్యాయము కానె కోడలక మాజవ గాలిపముం దలంచు; ట
మ్మా యని పిల్చు పుత్రు భవదాదిగ పాత్రుని జేయఁ జెల్లడే?

రామ, మనోనివాసిని, పురాభవ పుణ్య ఫలంబు కల్గి నం
జ్రేమమునం దనంతన వరించి, గృహించి, పరిష్కరించె; న
మ్మా మనవంశ మాయవతి మాన్యచరిత్రను పాసికెక్కె, నీ
ధామము లోకమోహన నిదానముగా నెనరించె నుక్తులన్.

చెల్లియుఁ జెల్లకున్న నుభుసిగ్గున మో మొకయింత యోరిగా
మెల్లని తేనెపల్కుల నిమిలన విభ్రమ యుక్తి గన్న ల
ల్లలనఁ ద్రిపుముగ్ధ, జవరాలిని గాయనఁ దేల్చుచుంట యో
తల్లి, దొసంగుగాఁ గనెదె త్వత్పదయుగ్మమ యాశ్రయింపగన్?

నాసహచారిణీ విలసనంబులు, నాయస్మతైక మూర్తి మా
స్మీసరసార్ద్రగీతికలు విం దొనరింప సమస్తలోకముం
బాసి, రసార్థిమై మఱచి, భావము నొంగగ నాలపించు న
న్నో సరసీజవాసిని, నుతోచితవృత్తిని జూడ వేమొకో?

బాల్యమునాటియట్లు నను భావనసేయఁడు, భార్యతో సేయొ
లొల్య మనోనుకూల సుఖలాలసుఁ డయ్యె నటంచుఁ బుత్రుఁడా
ర్బల్యము చూచి, కోపపడ భావ్యమె నాపయఁ దల్లి? మాతృ వా
త్సల్యము చూపగాఁ దగు, యథావిధిగా నినుఁ బూజచేసెదన్!

నీదు స్నుహనుతుల్ ప్రణయ నిర్ధిణీ ప్రవిగాహితాత్ములై
మోదము నింగి ముట్టి, మనముల్ నశియింపగఁ దానెబ్రహ్మహా
నాద మజ్జాడపూర్ణ ముచనంబడ, నాశ్రుతిగల్గిపాడును
స్వాదులు నైనమమ్ముఁ గరుణం గనవేడ్క జనింపదో కదే!

గా లి పా టు

చింతా దీక్షితులు, బి. ఏ. ఎల్. టి.

నేను బీదకుటుంబంలో పుట్టి పెరిగిన
వాడనైనప్పటికీ ఉన్నతవిద్యలు పొందని
వాడనైనప్పటికీ, ఒక్కమారు మాతా
త్తుగా లక్షాధికారినికావడమునకు కార
ణమేమో ఒకరిద్దరికితప్ప మరెవరికీ తెలి
యదు. అంతేకాకుండా నేనువకుటుంబ
మునైతే దూషించేవాడనో ఆకుటుం
బములోపుట్టిన కన్యకను వివాహము
చేసుకొని సుఖంగా కాపురంచేస్తూవుం
డడంకూడా వ్రజలకు వింతగానేపుగది.
కాని దాని కారణంకూడా యెవరికీ తెలి
యదు. దీనికంతకూ పెద్దగాధవున్నది.
చెప్పతావినండీ.

వేసవికాలం ఒకనాటి మధ్యాహ్నం
పూసపోక మాముత్రాతగారి వ్రాత
పత్రాలుంచిన తాటాకుపెట్టి ముందర
వేసుకొని కాలక్షేపం చెయ్యతలుచు
కున్నాను. మాముత్రాతగారిపేరులోకం
లో మోగి పోయింది. వ్యాకరణంలో

అంతవారు లేరని యిక పుండరసి నేటికి
కూడా చెప్పుకోవడంకద్దు. వారుపం
డ్రెండవయేట చదువుకునే పూహతో
కాశీలేచిపోయినారట. అక్కడపదిహే
ను సంవత్సరముల పాటు విద్య సాంత
ముగా గ్రహించి ఇంటికితిరిగి వచ్చినా
రట. ఇప్పటికీకూడా మాముసలమ్మ
చెప్పుతూవుంటుంది. వచ్చేటప్పుడురెం
డుగుర్రాలమీదశాలువలూ, పట్టుబట్ట
లూ ధనమూతీసుకొని వచ్చినారట.
ఇప్పుడెందుకు ఆగడవంతా చెప్పడం.
ఆరోజులువెళ్లేయి. ఆరోజుల్లో మాకు
టుంబం చాలా ఉచ్చగా వుండేదిట.
అన్నట్టుఅసలు సంగతిచెప్పడం మరచి
పోయేను. రాయడం ఎప్పుడూ అల
వాటులేకముందుసంగతి వెనకా వెనక
సంగతి ముందూ చెప్పుతూంటాను,
కొంచెం తుమించండి!

ఇప్పుడున్నట్టు మా ముత్రాత గారి

రోజుల్లో ఈతిబాధలులేకుండా పున్నాయని అనుకుంటున్నానేమో. అలా అనుకోవడం చాలా పొరపాటు. అవి దండులుగావు, అవి పిసూరీలుగావు, అవి గత్తెరలుగావుట. మానుసలమ్మ చెప్పి పూంటుంది!

కాశీనుంచి వచ్చేటప్పుడు మాము తాతగారు ఎంతో డబ్బుకూడా తెచ్చారట. ఎంతడబ్బు తెచ్చేరు, ఏరూపంగా తెచ్చేరు అనే సంగతులు ఎవరికీ తెలియవు. ఈధనమంతా ఆయన భోషాణాలో పెట్టి ఆభోషాణా మీదనే పండుకుని వాడటంకా ఆభోషాణం మాయం ట్లోవుంది ఎవరికేనా చూడాలని ప్రాటేను.

ఇలావుండగా ఒకనాడు పూళ్ళోపు గారువుట్టింది రాఘవరాజు గత్తెరవస్తోంది. రాఘవరాజు అనే ఒకక్షత్రియుడు కొంత దండును సమకూర్చి గ్రామాలలోకి రావడం ప్రతిగృహస్తు దగ్గరకూ వెళ్ళి అడిగి ధనము పుచ్చుకోవడమూ, ఇచ్చుకపోతే యిళ్ళుతగలబెట్టి గ్రామాలు నోచుకుపోవడం చేసేవాడట. ఇదే రాఘవరాజు గత్తెరలంటేను. ఈవదంతి పూళ్ళో వ్యాపించడం తోనే పూరివారిందరికి వైప్రాణాలు పైకిపోయాయి. డబ్బులేనివాళ్ళకి ఏవిచారంలేదు, డబ్బున్నవాళ్ళు తమ డబ్బుదాచు కోవడమునకు అనేక ప్రయత్నాలుచేశారు గాదె ల కింద దాచుకునేవాళ్ళు కొందరు, గాదెల్లోదాచుకునే వారుకొందరూ, తోటల్లోనూ దొడ్లలోనూ దాచుకునేవాళ్ళు

కొందరూ, నూతుగ్లో దాచుకునివారు కొందరూ ఇలాగా అనేకవిధాలుగా ప్రజల తమధనా దాచుకోవడం మొదలు పెట్టేరు.

మా ముత్తైతగారుకూడా తమడబ్బు ఎక్కడో దాచేరుట, ఎక్కడదాచేరో ఎవరికీ తెలియదు. దాచినచోటు ఆయన ఏకారణంచేతనో ఎవరితోనూ చెప్పలేను.

తరువాత రాఘవరాజుగత్తెర ఆపూళ్ళోజరిగిందిట. కొంపలు తగలబెట్టడం, పళ్ళల్లో దుగిలినసాము దోచుకోవడం ఇత్యాది జరుగవలసిన లాంఛనాలు జరిగేను

అసలు చెప్పుతలచుకున్న విషయం సురిచి ఏమిటో చెప్పుతున్నాను. ఒకనాడు వేసవికాలంలో పుస్తకాల పెట్టి దగ్గరి పెట్టుకున్నాను పుస్తకాలుతిరగవెయ్యడం మొదలు పెట్టాను. కొన్ని తాటాకుపుస్తకాలు, కొన్ని కాకితాలపుస్తకాలు. కొన్ని భార్యపత్రపుస్తకాలు. ఒక కాకితాలపుస్తకంతీసి పైనిచుట్టివగుడ్డ విప్పిచాను ఇటూ అటూ కర్రపలకలు పెట్టి మధ్యను కాకితాలు పెట్టివున్నవి. ఒక కాకితం తరువాత ఒక కాకితం తిరగవేసాను. ఒక్కముక్క అర్థంకావడం లేదు. అంతా తెనుగులిపి. కాని అదిచదవడం అన్నా నాకుకష్టమనిపించింది. అది యిలాతిరగ వేస్తూంటే మధ్యను ఒక భూర్జపత్రం అవుపించింది. పత్రముచేతితో పట్టుకొని దానిలో ఏమి రాసివున్నదో చదవవలెననుకొన్నాను. లిపి తెలుగే. భా

ష సంస్కృతంకాదు; తెలుగుకాదు. ఇటూ అటూ తిప్పేను.

వెనుక వేపున 'నిధికిదారి' అనివున్నది. నిధి అనిచదవడంతోనే నాకు మా ముత్రాతగారు దాచిన ధనం జ్ఞాపకం వచ్చింది.

ఈవ్రతం నిధికినిజమగా దారిచూపిస్తుంది కాబోలు అనుకున్నాను. అనుకోవడం కొంతసేపటికి గట్టి నమ్మకములోకి దిగింది. అభాషవమిటో తెలుసుకొందామనీ, దానిలో కీటుకు తీర్దామనీ దృఢ సంకల్పం చేసుకున్నాను.

ఆయితే యిది రహస్యంగా వుంచవలసిన విషయం నలుగురినీ అడిగి ఎలాగ వెల్లడి చెయ్యగలను అని అనుకున్నాను. భూర్జపత్రం పైకితీసి పుస్తకం కట్టిపెట్టి, పెట్టెలోపెట్టి అంతాసర్ది అంగవస్త్రం బుజంమీద వేసుకొని భూర్జ పత్రం పట్టుకొని పూరికి కొంచెం దూరంలోవున్న దేవుడుగుట్టోకి వెళ్ళాను. అక్కడ ఏమీ చెయ్యవలెనో ఆలోచించవలెనని పూహ.

దేవాలయానికి వెళ్ళి పత్రంకేసి చూసిచూసి ఎంతో ఆలోచించాను. ఎమీ పాలుపోయిందికాదు. దేవునికి వెయ్యికొబ్బరికాయ కొట్టిస్తానన్నాను. లక్ష వత్తులదీపారాధన చేయిస్తానన్నాను దాల్చీ కీటుకుదారికి నిధిదారికితేను. ఊహలు. ఏమీతోచిందిగాదు. ఇంక యిటికిలేదని పోదామని అనుకుంటూంటే ఒక మంచి పూహ స్ఫురించింది. విశాఖపట్టణంలో చాలా పేరుప్రతిష్టలు సంపాదించి కుశాగ్రబుద్ధి గలవాడని తెలుగు దేశం

లో పేరుపొందిన "విశ్వనాథం" గారిని అడిగితే సర్వమూ విశేషము కావచ్చునని తోచింది అయితే డబ్బుతో కూడిన వ్యవహారంగా ఆయనతో ఎలాచెప్పడం అనుకొన్నాను.

విశ్వనాథంగాను పరధనము తృణప్రాయంగా చూసేవారని యిదివరలో పూర్ణచంద్రుని విషయంలో ఆయన పనిచేసి నప్పుడు లోకానికి తెలిసింది. అంతేకాకుండా ఆయన చాలా డబ్బుకలవాడు కదా! అని సమాధానం చెప్పకొని ఆరాత్రే బయలుదేరి విశాఖ పట్టణం వెళ్ళాను.

౨

పడక కుర్చీలోపండుకొని నవలచదు కుంటున్నాడు విశ్వనాథం. నారాయణావాసు పక్కకుర్చీలో పడుకుని కునికిపాట్లు పడుతున్నాడు. నడవలో నిలబడి 'విశ్వనాథంగానూ' అనికేక వేశాయో దాను ఉలికిపడిలేచేడు, విశ్వనాథం 'దయచెయ్యండి' అనిఅన్నాడు, నేను గదిలోప్రవేశించి కుర్చీమీద కూర్చున్నాను.

"తినుకు దయచేసిన కారణం—"

"చిత్తం! మాది పితాపురం కాపురమండి. మాయుంటిపేరు పూలపిల్లి వారు. నా వీరు నారాయణంటారు, అన్నాను.

"ఓహూ! పూలపిల్లి నారాయణ గారంటేమీరేనా. మీపేరు ఈమధ్యను విన్నాను. జ్ఞాపకంవుదా దాను?" అన్నాడు విశ్వనాథము.

"జ్ఞాపకంలేకేమి. నిన్నునేకాదు

మనకు ఆసంగతి తెలుస్తూ, అన్నాడు
ను.

భూర్జవృక్షం సంగతి విన్ననే వీళ్ళకి
ఎలా తెలిసింది చెప్పా, ఆవులిస్తే పేగులు
లెక్క పెట్టి నాళ్ళవలెవున్నారే వీళ్ళు
అనుకున్నాను.

“తమరు గొప్పవాడు, నా పేరును
నువ్వడం—

ఏసందర్భాన్ని—” అని ఏమో అనా
తూండగా విశ్వనాథం, “అది వేరేసం
గతి లెండి అన్నాడు.

“అలాగ కాదండి, తమరు, ఏసంద
ర్భాన్ని అనబోతున్నాను, మళ్ళీ—”

“సందర్భం మాకు కావాలా? అదిధ
నిషయం” అన్నాడు విశ్వనాథం. నా
గుండెలో రాయిపడింది. అన్నాను
గదా—”

“బీదవాడిని, ధనవిషయంలో నా పే
రు వివడం ఎలా తటస్థించిందో తమకు”

“అయితే పూర్తిగా చెప్పమన్నా
రా! మీ పూర్వో గానుగ వారున్నారు”

“చిత్తం. గానుగరంగయ్యగారండి”

“ఆయనకు ఒక కూతురున్నదట కా
దూ. స్ఫురదూపిట”

“చిత్తం”

“వారుచాలా బీదవారట కాదూ”

“చిత్తం”

“పిల్లకు మంచి సంబంధం చేసి త
నూలమున తాముకూడా లాభము
పొందివృద్ధి పొందవలెనని వ్రాహించి
నారట కాదూ?”

“చిత్తం. అలాగే అనుకుంటున్నా
రండి”

“చూడండి! నారాయణగారూ!

నా క్రశ్మలకు మీరు యథార్థముగా పు
త్రము చెప్పితే నాకుచాలా సంతోషం
గా వుంటుంది. మీ కార్యంకూడా చప్పు
న తేలుస్తాను”

“చిత్తం. తమయిష్టప్రకారం చె
య్యడానికి సంకల్పించుకున్నాను” అని
అనక తీరింది కాదు. మరీ “ఈనుధ్యను
ఆలమ్యాయికి కాకినాడమంచి సంబంధం
వచ్చింది కాదూ?”

“చిత్తం. కాకినాడలో తప్పలకేమ
కాస్త్రీగారుచాలాధనవంతులని పేరీతి.
ఆయనకు మొదటిభార్య బాటిపోయిం
దిట. ద్వితీయంకోసం ప్రయత్నంచెయ్య
డంలో యీసంబంధం కూడా మంచి
నాకుట.”

“సరే! ఆసంబంధం పొసగలేదట.
కారణం ఏమో?”

“చిత్తం! తమనో నిజమునని చే
స్తాను. ఆపిల్లకుకొంచెం కళ్ళుజబ్బని ఎవ
రో వదలి పుట్టించాడు. కారణంచేత
సంబంధం తిరిగి పోతుందని చెప్పకు
న్నారు.”

“నిజగా ఆలమ్యాయికి కళ్ళుజబ్బా?”

“రామరామా! లేదండి. వట్టికల్ల
వార్తపుట్టించేరు. పిల్ల తామ్రమాలిగలా
వుంటుందండి నేనెఱుగుదును.”

“నారాయణగారూ, నాకేసి సరిగ్గా
చూడండి మీరేకాదూ ఆ వదలి పు
ట్టిస్తా?”

నానోటివెంట మాటవచ్చింది కాదు.
పుట్టించిన మాటనిజమేకాని పెద్దమనిషి.
దగ్గరెలాగవోప్పుకోవడం?

“నిజంచెప్పండి. దానివల్ల మీకు అపకారం కలగదు, నేను వాగ్దత్తము చేస్తాను. చెప్పకపోతే మీ మిత్రాభిమానము నేను చూడలేను. మీరు సెలవు పుచ్చుకోవచ్చును.” ఇంతమట్టుకు వచ్చేక యొక సెలవు పుచ్చుకోవడం ఎలాగ ఏమైనా సరే అని చెప్పడం మొదలు పెట్టాను.

“చిత్తం తమవద్ద తప్పవచ్చుకోక తప్పదు. నేను బీదవాణ్ణి. తప్పల శేష శాస్త్రిగారి సంబంధం తమ కూతురుకు తెచ్చిపెట్టితే రెండువందల రూపాయలు నాకు బహుమతి యిస్తానని గొల్లప్రోలులో నూకల వెంకయ్యగారు నాకాళ్ళా వేళ్ళాబడ్డారు. అప్పుడు ఈపనికి పూనుకున్నాను నేను.”

“శేష శాస్త్రిగారు వెంకయ్యగారి కూతుర్ని చేసుకున్నారా?”

“చిత్తం. పిల్లనలక్షణంగా వుంటుందండి. వెంకయ్యగారికి భూవనతికూడా చాలావుందండి. ఆకారణంచేత వెంకయ్యగారి కూతుర్నే ఆయన చేసుకున్నారు.”

“మీరు ఇలాగ కుట్ర చేయ్యడం మూలాన్ని గానుగ రంగయ్యగారి కూతురికి తగిన సంబంధములు రావడం లేదనీ, వచ్చిన సంబంధములు తిరిగి పోతున్నవనీ ఆళ్ళామ్మడు ఈవూరు వచ్చి నిన్న మొర పెట్టుకున్నాడు పాపం. దానికి ఏమి శాస్త్రీ?”

“తిమరేమి శాస్త్రీ చెప్పితే దానికి వప్పుకుంటున్నాను.”

“సరే, తమకార్యం సెలవియ్యండి” అప్పుడు నేను సందేహంతో దాసుగారి కేసీమూళాను, విశ్వనాథం గ్రహించి

“దాసువున్నాడని మీరు సందేహించకండి. అతడు మనవాడే” అన్నాడు.

అప్పుడు నేను భూర్జపత్రాంతరి విశ్వనాథంగారి చేతులో పెట్టి దానిపూర్వోత్తరములు చెప్పేను. విశ్వనాథంచాలా సేపు చేతులో వ్రాయకొని నిదానించి చూచి అపత్రించి దాసుచేతిలో పెట్టేడు.

“దానూ, విన్నావుటోయి, ఈ భాష తెలిస్తే రెండు లక్షల రూపాయల సొసారి అవుతాడు ఈ భాషాము. ఏ భాష అంటావు ఇది?” దాసు మాట్లాడలేదు.

“ఇది యే భాషా కాదు. తెనుగు” అని విశ్వనాథం అన్నాడు.

“తెనుగు” అని దానూ నేనూ ఒక్కమా రన్నాము.

“ఏదీ చదువు చూతాము” అన్నాడు విశ్వనాథం. దాసుదానిలో వున్నది యిలా చదివేడు.

పాదికష్టిచి, పూష్కల, హిందుమయ్యరు హంతి, హిందెత్తు, శివత, హిందజువసో, హివిహిజువం, చుదిహిజువం, హిందుజుదాసు, సోపువ, వధి||

“ఇది తెనుగుంటావు ఏమిటి?” అన్నాడు దాసు.

“కారణం చెప్ప మన్నావా, చూశావా!”

నారాయణగారి ముత్తాతకు ఏం భాషలు వచ్చివుంటవి — తెనుగు, సంస్కృతం, వస్తే హిందీ భాష. ఇది సంస్కృతంకాదు. మనుమూ దేశాచారాన్ని అనుసరించి హిందీచదువుతున్నాము గదా, ఇది ఆభాషలా లేదని నేను చె

పువవశరంలేను ఇకమిగిలిందీతెనుగు.”

“అర్థం మన్నా లేవి ఈవిధ శబ్దాలను తెనుగంటావు నాకుచాలా వింత గావున్నది”

“అయితే యింకో కారణం చెప్పనా ఆయన ముత్రాతగాడు ఇది రాయడం తమ వారికి వినియోగపడుతుందనే గదా. అలాంటి విషయంలో ఈవత్సరి మీద తమ మాతృభాష రాసుకోక కోయభాష రాయడుగదా!”

“ఇది కోయభాషను మించినట్లు తోస్తుంది,” అని దా సన్నాదు.

“అలా అనకు. ఇది తెనుగనే నా సమ్మతం. కొంతెం అక్షరాలు ఇటూ అటూ కదాయి. అయినా చూద్దాము కాదూ. అయితే నారాయణగారూ!”

“చిత్తం” అన్నాను.

“మీ పుద్దేశం యేమిటి?”

“నాపుద్దేశానికే ముందండి, తమరు ఈ పుస్తకారం చేసిపెడితే తమ మేలు ఎప్పుడూ మరవను, తరితరాలా చెప్పుకుంటాము. ఎప్పుడూ తమ ఆజ్ఞకు బద్ధుడనై వుంటాను.”

“ఉంటారా? మాటతప్పుకుదా”

“ఎంతమాట సెలవిచ్చేకు!”

“అయితే వినండి. ఈనిధి మీకు దక్కింటందుకు దీని కిటుకు మీకు దొరకాలి. అదే కదా మీరు నన్ను చూడ్డానికి వచ్చిన పుద్దేశం. ఈకిటుకు నేను మీకిస్తాను. మీరు గారుగ రంగయ్యగారి కుమార్తెను వివాహము చేసుకోవాలి!”

“సందేహిస్తారేమి. నిల్లబాగుండడ

నా. తాంబూలీగలానంటుందని మీరే సెలవిచ్చేకు. ఆమెకు కళ్ళజబ్బు లేదని మీరే చెప్పేకు. ఇంక వంశం మంచిది కాదనా? అదేమిటో చెప్పండిమరి.”

“సాంప్రదాయ సిద్ధమైన వంశమే నండీ” అన్నాను

“అయితే సగోత్రం కాదుకద”

“కాదండి”

“అయితే వప్యకోండి”

“చిత్తం, తమసెలవు ప్రకారం జరిగిస్తారు. కాని కిటుకుమాట—”

“ఆవిషయంలో మిమ్ము మోసంచేస్తానా? మీకు నిధి దొరికినతర్వాతనే తాంబూలాలు పుచ్చుకోవడం. వాపం రంగయ్యగారు సంబంధందొరకక పూదూతరిగియెన్నో పాట్లుపడుతున్నారని మీమూలాన”

“చిత్తం. మీ నిష్ఠానుసారమే—”

“ఇంకోవిషయం. రంగయ్యగారిది బీదకుటుంబంఅని మీరే చెప్పేకు. ఈవెండిజరిగిన మీదట వారికుటుంబం నిలబెట్టడం భారంకూడా మీమీదేపెట్టవలెనని నాకువుంది!”

“అభ్యంతరం యేమిటండి!”

“అయితే రేపుతమరు దయచెయ్యండి. ఈకిటుకు చెప్పతాను, నివాహవిషయంలోకూడా తక్కినసంగతులు మాట్లాడుదాము”

“చిత్తం” అనినేను భూర్జవ్రతపునకలువారి కిచ్చి పరింపట్టుకుని బసకు వచ్చాను.

మరునాడు భోజనముచేసి నేనువిశ్వసాధంగానికి వెళ్ళేను. దాసుగారూ

విశ్వనాథంగారు ఏమోమాట్లాడుకుంటున్నారు. నన్ను ఒక కుర్చీ మీద కూర్చోమని వారినంభాషణ సాగించేరు.

“రాత్రి అంతటి తాగి తేమరినద్యెలా వస్తుంది?”

“టీ తాగడం వల్ల కాదోయి. దీని తస్మాగ్గియ్యా ఈ కాగితం ప్రాణాలు తీసింది!”

“అవ రాధాలు పరిశోధించడం కన్నా కష్టం అనిపించిందా?”

“సరే, దానంతట కష్టం యిది పెట్టింది.”

“కిటుకు దొరికిందా?”

“మన చేతులూ బడ్డక దొరక్క పోతుందా?”

అప్పుడు నాకు అపరిమితానందం కలిగింది. అతనిని అయ్యోననుకున్నాను. సత్కాలుకట్టించాలనుకున్నాను. విశ్వనాథం గారికి ఏవేమో చెయ్యాలోననుకున్నాను, జ్ఞాపకం లేదు.

“ఏమి టాకిటుకు?”

“పూరికే చెప్పేస్తే ఏముంది దాని పసపోతుంది. ఇలా దగ్గరగా రా. దాని వ్యవహారం చెబుతాను”

దాను కుర్చీ దగ్గరకు లాగుకున్నాడు. ఇద్దరూ కాగితం చూస్తున్నారు. ఇంక బట్ట లేక నేను భూర్జపత్రం తీసి చూడడం మొదలు పెట్టేను”

“మొదటి నుంచీ చెప్పలేదు, ఇది తెలుగు.”

“తెలుగేనా చివరికి, ఏలా తీసేపు కిటుకు మరి చెప్పు. నారాయణ గారు అమర్త్యం పడుతున్నారని పాపం.”

“అయితే వినుమరి. యీ కాగితం ‘నిధికి దారి’ చూపుతుందని భూర్జపత్రం

వేశరాసివ. మాటలను బట్టి తెలుస్తూన్నదికదా. అది జ్ఞాపకం ప్రాచుకో. ఈ వ్రాతపరిశీలించి చూస్తే ఎక్కడకక్కడకు పదములు విభజించి వున్నాయి. మొత్తం మీద పదకొండు ఓదాలున్నట్లు తేలుతుంది. అందులో నిధి అనే పదం ప్రాచుర్యం దొరికినట్లు ఉందా?”

“పుడవచ్చును.”

“పుడవచ్చును కాదు. వుంది చూడు. ఇందులో రెండక్షరముల పదము చివర వుంది. అది ‘మిథి.’ ఇది నిధి కావచ్చును. మొదట అను నాసికము ఇత్వ ముతో కూడి పుడడమువల్లా రెండవది యిత్వముతో కూడిన వత్తు అక్షరము అప్రటవల్లను. ఈ పదాన్ని బట్టి మఃము ఇ. కొకటి గ్రహించవచ్చును. ఈ చీటిలో హల్లులే మార్చినారు కాని అచ్చు లేమీ మార్చలేదని.”

“కావచ్చును.”

‘మిథి’ ఇంత మట్టుకు ‘నిధి’ గా గ్రహించాము. రెండక్షరములు మనకు తెలిసినవి కాబట్టి మనము ‘మ’ వున్నచోట ‘న’ పెట్టి ‘ధ’ వున్నచోట ‘ధ’ పెట్టి చీటి మళ్ళీ రాయవచ్చును.

“రాస్తే లాభం ఏమిటి?”

“చెబుతావను. కొంత మట్టుకు మనకు తెలిసింది కాబట్టి మూడక్షరాల పదం తీసుకుందాము. అది సోపుమ. ‘మ’ అనగా ‘న’ అభిధానకు తెలుసును. అప్పుడు “సోపుమ” అనేది “సోపున” అవుతుంది. ‘సోపు’ ఏ అక్షరాలయి వుంటాయి అని ఆలోచించాలి. ‘సోపున నిధి’ అంటే అర్థం లేదు. చా

లాస్సేపు అలోచించినమీదట 'సోపుమ' అనేది 'లోతున' అని నాకు తట్టింది. ఎందుచేతనంటే, డబ్బుపాసిన నాళ్లు ఇంతలోతులోకే తేమని చెబితేకాని లాభంలేదు చూడూ."

'లోతున' ఎందుకు కావాలి, 'వైపున' కాకూడదా?"

"అచ్చులు మారలేదన్న సంగతి నిపు మరిచినావు."

"సరే"

"ఇంతమట్టుకు కొంత కిటుకు దూరికింది."

స=ల; ప=త; మ=న; భ=ధ అని మనకు తెలిసింది. తరవాత ఇంకోసంగతి. తెలుగులో చాలామార్లు రాతలో వచ్చే అక్షరాలు ఏమైవుంటాయి అని ప్రశ్న వేసుకున్నాను. న, ప, ర, త, గ, అని తోచింది. చీటిలో చాలామార్లు వచ్చిన అక్షరాలు ఏమిటి. ఇది గోష-అనుసార్థ; ప, హ, మ-బనుసార్థా ద, జ, త-నాలుగుమార్లు వచ్చేయి. చాలామార్లు వచ్చిన ఈ అక్షరాల బదులు పైన జెప్పిన అక్షరాలు ఇదికాదని అదీ, అదికాదని ఇదీ, వెట్టితంటాలుపడి మొత్తమీద 'మ' అంటే 'ర' అనీ, పహమలుతవలసినగ్రహించాను. మొత్తమీద మనకు ఈ అక్షరాలు తెలిసేయి. స=ల; ప=త; మ=న; భ=ధ; ష=ర; హ=ప. ఈ తెలిసిన అక్షరాలు పెట్టి మళ్ళీ రాసిచూద్దాం ఎలావుంటుందో.

తాకికత్తిది తూర్పుజాతి వుండుచున్నది వంటి రానిపెట్టు. కెబతాచొందజావలో రాతిది

జవం! చుదివైకవ, రెండుజడాల లోతున నిధి.

"ఇప్పుడుకొంచెం దీనికి తెలుగువారికంపస్తాండి. కొన్ని ముక్కలు నేనుకూడా పూహించి చెప్పగలను సుమా."

"ఆ, అదీ. దారిలో పడుతున్నావు. వదీ నీకు స్ఫురించిందిచెప్పు."

"తూర్పుజాతి వుండుచున్నదివంటి అనేది 'తూర్పుగావుండుకున్నటువంటి' కాకూడదా?"

"అదే, సందేహంలేదుకాని ఆఖరి అక్షరం 'త'-'ట' అయింది కాబట్టి ర, టా కాదు. అదివుండుకున్నటువంటి కావాలి, తరవాత,"

"రెండుజడాల-రెండుగజాల కావచ్చుననుకుంటా"

"సరి మరిఇప్పుడు తెలిసిన అక్షరాలన్నీ పట్టివేసి యిదియెలారాసేరో ఆకిటుకుకనిపెట్టు. దాను పట్టివేసినాడు" కాని తనకు స్ఫురించలేదన్నాడు.

"మాతాపూ కవర్లు అక్షరాలుండవలసినచోట ఏ అక్షరాలు వచ్చేయి?"

'చవర్లు అక్షరాలువచ్చినట్టు తోస్తుంది.'

'చవర్లు వుండవలసిన చోటో?'

టవర్లు. సారి, తెలిసింది! కవర్లుబదులు చవర్లు; చవర్లుబదులు టవర్లు; టవర్లుబదులు తవర్లు; తవర్లుబదులు పవర్లు; పవర్లుబదులు కవర్లు ఇది తెలుస్తూనేవుంది.'

"మిగిలిన అక్షరాలమాట?"

"యరలవలబదులు శషసహలు; శషసహలబదులు యరలవలూను."

"సరేనీకు అంతా తెలిసింది"

"ఈకిటుకునిపు ఎలాఫట్టేవోయి?"

“నారాయణగారి ముత్రాత వ్యాకర శాస్త్రవేత్త అనేసంగతి మరచిపోయావునువ్వ, అంచేతనేమనని యిలా బాధ పెట్టరు! కాసీగారి అదంతా తెలుగులోరాసి శాస్త్రుల్లుగారికి చెప్పు.”

“చెప్పడానికేముంది. ఇదిగో”

“తాడిపత్రికి తూర్పుగా వుండుకున్న పువడి రావిచెట్టు యెడట కొండగుహలో రాతినిగ్రహం కుడివైపున రెండు గజాలలోకుననిది.”

నేను కాకితంమీద అంతారానుకున్నాను.

“ఏమండి నారాయణగారూ! మీకు సుశ్రుత్రిగావుందా?”

“సరిసరి ఎంతమాట నెలవిచ్చినాయో. ఎప్పటికైనా మీరుణం పీర్సుకోగలనా అని ఆలోచిస్తున్నాను”

3

దానుగారూ నేనూ కలిసి తిడుగు బండిలో పీతాపురిం వచ్చి ఆరాత్రే బయలుదేరి తాడిపత్రికకి వెళ్ళేము. కొంచెం కొంచెం గుడ్డిపెన్నెలగా వుంది. రావిచెట్టు కనుకున్నాము. దానికి ఎదురుగా కొండ ఒక మైలుదూరంలో వున్నది. అక్కడకు వెళ్ళేము. గుహ కనుక్కోవడం మాత్రం చాలా కష్టమయింది.

దానుగారు కుడివైపునవున్న కొండ గుహ బాగా పరిశీలించినారు. అక్కడ గోడకు దాసిపెట్టుకొని ఒకచావరాయి వున్నది అది యివతలకులాగి నన్ను అక్కడ తవ్వనున్నారు. తవ్వేను. తవ్వ గాతవ్వగా ఒకరాగిచెంబు కనిపించింది.

ఇంకాగజంలోతురిబ్బి చెయ్యివెట్టి చూశాను, ఇంకేమీ అభివేషించలేదు. రాగి చెంబుమీద మూతతాపడంచేసివున్నది. విశాఖపట్టణం వెళ్ళి విశ్వనాథగారి ఎదుట మూతతీరుంచవచ్చునని దాను చెప్పితే మాభాగన్నాను.

మూతతీయించిమాస్తే దానిలో బంగారు కణికలు, ముత్యాలూ, హారాలూ, పజ్జాలపతకాలు, కెంపుల పతకాలూ, కావచ్చినవి. మొత్తంమీద రెండులక్షలఖరీదువుంటుందని మదింపుకేళారు.

మొదట నాకిష్టంలేక పోయినా రంగయ్య మామగారికుమార్తెమంచి పనిమంతురాలు క వడం వల్లా, సలక్షణ మైనపిల్లకావడంవల్లా, మంచి గుణాలు కలది (నే చెప్పకోకూడదు) కావడం వల్లా నాకునాలదృష్టంవల్ల సమకూడిందని తరవాత అనుకోక తప్పిందికాదు. నాభార్యనేనూ సరిసంపదలతో తులతూగుతూవున్నాము. అన్నట్టు చెప్పడం మరచిపోయేను. విశ్వనాథగారికి ఒక తృణంయిద్దామని సంగల్పంచేసుకొని ఆ సంగతి వారితో చెప్పేను ససేమిరా ఆమాటవారు విన్నారుకారు. దాను నా ప్రాణస్నేహితుడైనాడు.

మాపూల్లో దేవుడికి వెయ్యి కొబ్బరికాయలు కొట్టించాడునుమండి! లక్షవత్తుల దీపారాధానకూడా చేయించాను ఏమనుకున్నారో! సత్రంమాట ఆలోచిస్తున్నాను.

పూలపిల్లి నారాయణ

పు నారాయణశాస్త్రి

అమృతాంజనము

తలనొప్పి

వాయువు నొప్పలు

కళ్ళ పొక్కు

బెణుకులు

గాయములు

దగ్గు

శీత్యలు

చిడుము

పుండ్లు

దెబ్బలు

వాపులు

మొదలగు

అన్ని నొప్పలకు దివ్యామృతము.
అమృతాంజనము డిపో, బొంబాయి, మదరాసు

IN ALL LANGUAGES

అన్ని రకముల భాషలలోను, ఏమాదిరియైనను అందముగను, శుభ్రముగను, సరసమైనధరలకు తయారుచేసి, మీరు అడిగిన సమయమునకు ఇవ్వగలము. దస్తావేజు మొహల్లు, లక్కసీళ్ళు, మానోగ్రాములు (Monograms) బ్లాకులు, మొదలగునవి తయారుచేయబడును. ఒకవర్షాయము ఆర్డరు ఇచ్చి, పరీక్షించవేషుచున్నాను.

R. V. RATNAM,
Main Road, TENALI

ఆర్. వి. రత్నం,
మొర్రుకోడ్డు, తెనాలి.

లక్ష

అద్భుతమైన అపరాధపరిశోధకనవల (Detective Novel) పెద్దిభట్ల పూర్ణ శర్మ వంగభాషనుండి తెలిగించినది. ఇట్టి నవలలోని విషయము ఏమాత్రము ముందుగా తెలిసినను స్వారస్యము చెడును. కాబట్టి దీనిని గురించి యేమియు వ్రాయము.

వెల అర్థరూపాయి

(అచ్చులోనున్నది)

సాహితీ సమీతి, తెనాలి.

‘సాహితీ’ చందాదారులకు

౧. దీనితో ఆఱుసంచికలు సమాప్త మయినవి, మొదటి సంపుటము పూర్తి అయినది. ఇందులో ఒక నవల, ఆఱువ్యాసములు, పందొమ్మిది కథలు, రమారమి ౧౦౦ కథ్యములును ఇచ్చినాము. విడిగా అచ్చువేసినయెడల, నవల ఖరీదు ౦.౧౨.౦. వ్యాసములు ౦.౮.౦. కథలు ౧.౦.౦. పథ్యములు ౦.౧౨.౦. వెరసి రూ. ౩.౦.౦. ఖరీదు అగును. పోస్టేజి మేమే భరించి, చందాదారులకు ఇవి యన్నియు రూ. ౧.౮.౦ కే ఇచ్చినాము!

రెండవ సంవత్సరము

౨. రెండవ సంవత్సరముకూడా ‘సాహితీ’ ఆఱుసంచికలుగా ప్రకటింతుము. ఇదివరకుకంటె కాశీతము ఖరీదు రమారమి రెట్టింపు అయినను, అచ్చు ఖరీదు ఒకటిన్నరరెట్లు హెచ్చినను, చందా యెక్కువచేయక రూపాయిన్నరగానే ఉంచినాము.

వి శే ష ము

౩. రెండవ సంవత్సరము ‘సాహితీ’లో అపరాధపరిశోధకకథలు (Detective stories) దేశచరిత్రాత్మక కథలు (Historical tales) సాంఘిక కథలు (Social stories) ఉండును. రసమువర్షిచు పద్యములు, ఉద్బోధకములయిన వ్యాసములు మృదుమధుశ్రైలిలో నుండును. ఎవరు ఎందులో ప్రవీణులో వారు ఆవిషయము ఇందులో న్నాయుచుండును.

౪. కొత్త పోస్టల్ రూల్సు ప్రకారము ప్రతి వీ. పి. ప్యాకెట్టు రిజిష్టరు చేయవలెను; వైన మనితర్గరు కమిషన్ తప్పదు. మేము మీపేర వీ. పి. పంపేయెడల రిజిష్టరుఖర్చు రెండణాలు, కమిషన్ అణా, వెరసి మూడణాలుఖర్చు మీకు తగులును. చందా రూపాయిన్నర మీగు మాపేర మనితర్గరుద్వారా పంపిన పక్షమున మీకు అణాఖర్చుతో సరిపోవును.

సా హి తీ స మి తి లో

౫. అందరును పెద్దమహర్షులు; కవులు, చిత్రకారులు, విద్వాంసులును సభ్యులు. చందాలు తీసికొని ప్రజలను మోసగించు వర్తకసాధుములవంటిది కాదు ఈ సమితి. కాబట్టి, ప్రజలు నిర్భయముగా చందాడబ్బు పంపవచ్చును.

గ మ సిం పు డు

౬. ౧౯౨౧, జనవరి, ౧౦ తారీఖు లోపుగా మాకు చందాడబ్బు చేరినపక్షమున సాత చందాదారులకు రెండవసంవత్సరపు మొదటిసంచిక వీ. పి. ద్వారా పంపుదుము.

చిరునామా: శ్రీ. వీరరాఘవస్వామి గారు, కోశాధ్యక్షుడు,

సా హి తీ స మి తి, తె నా ని

